

ARMANC
Ji mehê
carekê
derte
Hejmar: 92
Gulan
1989
Buha: 10 Skr.
2.5 DM

Armanc

SERXWEBÜN DEMOKRASİ SOSYALİZM

ARMANC
Monthly
Kurdish
Magazine
No: 92
May
1989
Price: 10 Skr.
2.5 DM

10 Saliya Armancê Pîroz Be!

ARMANC 10 sal berê, di Gulana 1979'an de dest bi weşana xwe kir. Di şertên biyaniyê de di navbera pressa Kurdî de jiyanek dirêj ajot. Heta nuha 92 hejmar derket.

ARMANC ûro li dervayî welat him bi nave-roka xwe û him jî bi uslûba xwe ya rojnamê di nava pressa Kurdî de ciyekî modern û pêş distîne.

ARMANC'ê di rûpelên xwe de cî da pir-sen siyasî, civakî, aborî, dîrokî, û çandî; yanî wek rojnameyek gelemeriya siyasî, çandî û edebî derket.

Xebera wê di rûpela 2'an de

Kwendevanên hêja!

Bi munasebeta 10 saliya Armancê me xwest em dîtin, pêşniyar û rexnen xwendevanên xwe ji nêz ve bizanibin. Wek hûnê jî bibinin, gelek xwendevan, dost û hevalan li ser şikil û naveroka Armancê dîtinên xwe diyar kirine; rexne û pêşniyarên gelek hêja anîne.

Li alî din, ji ber piraniya wan, ci heyf e ku em nikarin hemuyan di vê hejmarê de bi-weşînin. Di hejmarên bêñ de emê weşan-dina dîtinên xwendevanan bidomînin. Em li hêviya ditin, rexne û pêşniyarên we ne.

REDAKSIYON

Li Kurdistanê tevgera nuh a karkiran

1500 karkir jinêñ xwe berdidin!

Karkirên Diyarbekir ji bêçaretî bi tevayî serî li mahkemê dan ji bo ku jinêñ xwe berdin, yên Swêrekê jî bi tevayî zarokêñ xwe der-xistin firotinê.

Karkirên Sendika Yol-Îş'ê (Sendika Karûbarê Rê) a Diyarbekirê ji ber ku bi meaşen xwe nikarin debara xwe bikin, ev demek bû bi tevgerên cur be cur li berxe didan. Lî disan mafê xwe nestendin. Îcar jî 1500 karkirê vê sendikê di 16'ê Gulânê de serî li mahkemê dan ku jinêñ xwe berdin. Di vî warî de serokê Sendika Yol-Îş'ê Mûsa Çelik got ku: "Em bi meaşê xwe nikarin mesûliyeta xwe li hember malbata xwe bînîn cî û ji bo raya giştî agahdar bikin me ev tevgerê da ber xwe."

Dûmahîk r. 11

Serokê Sendika Yol-Îş'ê Mûsa Çelik û jina xwe ya ku mecbûre berde!

Kongra yekemîn a Yekîtiya Hiqûqnasêñ Kurd

Di 6 û 7'ê Gulânê de li Bruskê-kongra yekemîn a Yekîtiya Hiqûqnasêñ Kurd hat lidarxistin. Di Kongrê de 12 huqûqnas bi xwe û 18 kes jî bi name besar bûn.

Di Kongrê de li ser destûrê gelek munaqeşe çêbûn. Pişî van munaqeşen Kongrê biryar da ku navê yekîtiyê bibe "Yekîtiya Hiqûqnasêñ Kurd".

Dîsa di destûrê de di xala "armaanca civakî" de tê gotin ku, "Yekîtiya Hiqûqnasêñ Kurd, komaleyek ne siyasî ye û armanca wê ya qazancê tuneye". Li ser go-

tina "ne siyasî" gelek munaqeşe û tahîl çêbûn. Hinek hiqûqnas pêşniyar kirin ku ev gotin ji destûrê derkeve. Hinek hiqûqnasen din ji li gora qanûnen Fransî û navnetewî vê gotinê meçûrî û di ciyê xwe de dîtin. Dawî biryar hat girin ku li ser vê pîrsê hiqûqnas lê-kolîn û lêgerîn bikin.

Li gora destûrê, hiqûqnasen Kurd ên li welat û li derveyî welat dikarin bibin endamê Yekîtiya Hiqûqnasêñ Kurd. Dîsa li gor

Dûmahîk r. 11

Sekreterê Gîştî yê Partiya Pêşeng a Karkerî Kurdistan Serhad Dîcle:

"Mesela Dr. Sivan û Seîd Elçi bûyerek tirajîk a dîroka gelê Kurd e, divê em bi vî çavî lê binêrin û wê têxin ciyê wê yê tarîxi"

rûpel 6-7

Ber bi gelek 10 salên din

Bi vê hejmara destê we, Armanc 10 salên xwe xelas dike. Bi kil û kemasî, bi çeyt û kér hatîniya xwe deh salên dijwar ên jiyane... Jî bo mileten xwedan dewlet, dam û dezge û pêşketi, helbet deh salen jiyana rojnamege ri ne tu demeke dûr û dirêj e. Lé ji bo me Kurdan, ji bo kovar û rojnamen me ku pirê caran jiyana wan hejmarek an du hejmar in, helbet deh sal ne hindik in.

Beri deh salan, gava hîn Kurd li Swêdê ne bi hezaran lê bi dehan dihatin hijmartin, bi hewla çend hevalen dilsoz, di Gulanâ 1979'an de Armancê wek kovarek mehane bi Kurdi û Tirkî dest bi weşana xwe kir. 61 hejmaran wê bi vi awayi derketin. Jî hejmara 62'yan û vir de Armancê him zimanê xwe hemû kir Kurdi, him jî şikil û naveroka xwe guhart.

Gava dest bi weşanê kir, hêviya Armancê ew bû ku ew jî ji ali xwe de arikari bike ku Kurden li Swêd û li welaten Ewrûpa yên din, ji ali agahdarî û zanebûnê, ji welat, ji buyer û rûdanen welat qut nebin, ji surra bayê welat bêpar nemimin. Helbet bi vê, hêviyeck ji ew bû ku Armanc roleke bilize ji bo ku bi deh hezaran Kurden me yên li derveyi welat bibin alikar û piştgirê xebat û têkoşina hundurê welat a li diji zulm û zordariya mili ya ji bo hebûn, serxwebûn û serbestiya milete Kurd.

Piştre Armanc bi vê yekê nema, xwest hê zedetir bi berpirsiyariyên xwe yên mili, geleri û şoreşgeri rabe. Armancê dit ku dikare di şerbûna xwendin û nivisandina zimanê Kurdi, pêşdebirîna ziman, kultur û edebiyate, ronikirin û berçavkirina diroka gelê Kurd, hisyarbûna mili û zanistî, haylê-hebûna pirs û pirsgirêkên civaka Kurdi de roleke bilize, ji kunceki de xwe têxe bin barê van pirsgirêkan. Loma bi van berpirsiyariyân ji rabû.

İro piştî deh salan, karênu ku Armanc pêrabûye, rola ku karibuye bilize û xizmeta ku kiriye li ber çavê xwendevanan e. Helbet, xebatkar, redaksiyon û niviskaren Armancê ji destpêkê heta iro ne profesional bûn, ji aliki de ji bo jiyana xwe kar dikirin, xebat ten xwe yên civaki, siyasi û rëexistinî dikirin û ji aliki de ji Armanc derdixistin. İro ji wiha ye. Ji ali zanebûna ziman, bikérhatin û tecruban de ji bê şik kemasîyen wan hebûn û hene. Imkanen tekniki û maddi ji helbet gelek kêm in. Tevi vê ji Armanc, heta iro 92 hejmar derket. Xwendevanen wê ji doh pirtir in; li her çar percen welat, li Ewrûpa, Amerika û Australya, li Sovyet û li welaten sosyalist ên din xwendevanen wê, tiryakiyen wê hene.

Edî çiqas bi kér hat, çiqas xizmet kir, teqdir ya van xwendevanan, ya gelê Kurd û ya tarixê ye.

Tîstê ku em dikarin bêjin ev e: Bi wan hêvi û armancen jorin emê xebata xwe berdewam bikin û hewl bidin ku gelek 10 salen din ji Armanc berdewam be. Helbet Armanc wê bi pêşniyari, alikari, rexne û ditinêne we hîn xurtitir, teküztir û bikérhatitir be. Bimînin di xweşiyê de. Di kar û barêne xwe de serkeftitir bin.

Redaksiyon: M. Eli, Zinarê Xamo,
Hesen Mizgin, Lewend Fırat, Mirza Bextiyar.
Redaktör berpirsiyar: M. Eli
Berpirsiyar beşê Dimilki: Malmisanij

10 Saliya Armancê Pîroz Be!

ARMANC 10 sal berê, di Gulanâ 1979'an de dest bi weşana xwe kir. Di şertên biyaniyê de di navbera pressa Kurdi de jiyane dirêj ajet. Heta nuha 92 hejmar derket.

ARMANC, heta hejmara xwe ya 62'an wek kovar û bi zimanê Tirkî û Kurdi derket. Wê gavê naveroka wê bêtir li ser pirsên siyasi bûn.

ARMANC ji hejmara 62'an û vir de seranser bi zimanê Kurdi û bi şiklê rojnamê, weşana xwe dom dike.

ARMANC iro li dervayî welat him bi naveroka xwe û him jî bi uslûba xwe ya rojnamê di nava pressa Kurdi de ciyekî modern û pêş distîne.

Ku meriv bixwaze bi çend gotina 10 salên Armancê karekterize bike;

ARMANC'ê di rûpelên xwe de cî da pirsên siyasi, civakî, aborî, dîrokî, û çandî; yanî wek rojnameyek gelemeperiya siyasi, çandî û edebî derket.

ARMANC him bi şikil, him bi naveroka xwe û him jî bi fonksiyona ku tîne cî bê pesin di dîroka rojnamegeriya Kurdi de qonaxek nuh e.

ARMANC bi zimanê me yên şerîn li ser hemû pirs û pirsegirêkan, êş û derdê civata Kurdan rawestiya û li gora imkanen xwe, ew anîn zimên û raya giştî ava kir.

ARMANC'ê di rûpelên xwe de cî da kar û barêne hunermend û Kurdologen Kurdan û bi babetê hevpeyvînan ew bi xwendevanen xwe dan nasandin. ARMANC'ê di rûpelên xwe da cî da rûdan û buyarên nuh, nûce û buyarên ku li dervayî welat li ser Kurdan çebûn û her wisa xebata Kurden dervayî welat.

ARMANC'ê li diji dagirkeren wela tê me, li diji plan û programen emperializmê, paşverûtiyê û kolonyalizmê bi zimanê me yên mili bû deng û guhê tevgara rizgariya milî û demokratik a gelê Kurdistan.

ARMANC, bi zimanê xwe yên Kurdi bû bersiveke tûj û xurt li dij dagirkeren wela tê me, ku ew ji serê salan e dibêjin ziman û kultura Kurdi tuneye.

ARMANC'ê bi zimanê Kurdi nivisandina babeten nûçan (nûce, hevpeyvîn, reportaj, komentar, nivisên nûce gîhanî û hwd.) bi pêş xist û di vî wa ri de bû tradisyonek hêja.

ARMANC, ji bo niviskaren nuh ên Kurd bû platformek û bi alikariya xwendevanen xwe bi pêş ket.

ARMANC, li ser pirsên civakî, siyasi, kulturî, dîrokî û hwd. ji arşîva Kurdistanê re xezîneyek e.

Me bi munasebeta 10 saliya AR-

MANC'ê bi xwendevanen xwe re li ser kemasîyên ARMANC'ê anketek çêkir. Wan jî dîtinên xwe gotin:

Mihemed Seyfi: Bi dîtina min kemasîyên Armancê ev in: Divê di Armancê de nivisên dirêj tunebin. Ji ber ku % 60 yan 70'ê ji xwendevanen nivisên dirêj naxwînin. Nûçen derva jî pêwîst e bi kurî bênen nivisandin, ji ber ku xwendevanen Armancê bi kemasî bi zimanê Tirkî, Erebî, Farisî yan jî zimanen din dizanin û dikarin bi van zimanen xeberen cîhanê taqîb bikin. Armanc pêwîst e girîngiyê bi de xeberen Kurdistanê û di rûpelên xwe de cî bide fotografan.

Azad Arif: Bi dîtina min divê di navbera tekst û risiman de aheng hebe. "Sandawîçen" tekstên dirêj divê ne bi hawakî bin. Sernivîsen Armancê carna pîri piçûk tên nivisandin. Risimên Armancê divê orginal bin. Ez fahm nakim Armanc çîma cî nade xeberen Kurdistanâ Iranê.

Yaküp Çîcek: Bi a min Armanc di nav kovar û rojnamen Kurda de ya heri bi kalîte ye. Ü ez karim bi reheti bêjim ku heta nuha kovarek Kurda wiha çenebûye. Bi dîtina min kemasîyên Armancê ev in: Armanc berî her tişti tahmsar e. Divê bi cesaret û bi serbestî dest bavêje pîrsan û xebiran. Ku meriv rûpel bi rûpel Armancê tahlîl bike pêwîst e meriv rûpela nûçen derve nehesibîne. Ji ber ku tu feydeyekê nade xwendevanen. Herçiqas nûçen din ne aktuel bin jî lê belê hebûna wan baş e ji ber ku ji me re dibe tarîx. Heger pêşiyen me jî ev kar bikirana nuha wê tarîxek me jî hebûna.

Rûbrikên Armancê (Rojeva Mehê, Ramanen Ramanweran, Lekolîn, Hevpeyvîn, Çirok, Stiriyen Me, Ne karê aqila ye, lê rast e,) hemû di ciyê xwe de ne. Lê belê "Hindik-Rindik" qe kenê min nayne û min nade fikrandin. Ez tîryakiye "Rojeva Mehê" me.

Eli Zerdeş: Hingî ku Armanc wek rojname derdi keve û vir de ez aboneye wê me. Dema ku wek kovar derdiket jî min gelek caran dixwend. Nemaze di 2 salen dawî de him di warê teknîkî û him jî di naveroka Armancê de guhertin û pêşveçûneke baş dînim.

Derketina rojnama Armancê bi zimanê Kurdi bi serê xwe tişekî berbiçav û girîng e. Bi Kurdiyeke paqîj û ciwan derdi keve.

Armancê di 10 saliya wê de pîroz dikim. Serkeftin û serfiraziyê ji bo xebatkarên Armancê dixwazim.

Reşo Zilan:

"Divê Armanc xwe di devokeke herêmi de hepis neke"

Min ji roja derketina Armancê û bi vir de, ew taqîb kiriye û xwendiyen. Naverok û şiklê wê li gor zanîna xwe pîvane û ji hev derxistine. Di vê navberê de min dîtiye ku ew ciço rastî hin asteng û kospen mezin bûye.

Li gor bûyer, qewimandinê rewşa siyasi ya Kurdistanê û hwd. ya hêza siyasi ya ku ew hevalbendiya wê dike, rastî ci kaş û nişûvan bûye. Digel van çetinahiyan wê, bi hin navbiran jî be, jiyana xwe ya weşanî heta iro domandiye. Ya heri girîng jî bi ya min di van salen dawîn de seranser bi Kurdi derketina wê ye. Helbet ev aliyeckî wê yê çê ye û layiqê pesinandin û şanziyê ye. Dil dixwaze ku ew ji her alî de, ci ji aliye naverok û peyamên xwe yên siyasi da be û ci ji aliye bersivandina qonax û gehîneka ku bi giştî tevgera rizgarîwaziya netewiya Kurdistanê û bi taybeli jî ya Kurdistanâ Bakûr di vê serdemê de tuşî bûye, xwe bigihîne kêt û deraxen holê yên pêwîst. Her wiha li gor guhertinê vê serdemê diqewimin, xwe biguherine. Bi awayekî ji nostaljiyan dûr, hewil bide da ku bersîva pewîstiya pengava iro ya tevgera rizgarîwaziya Kurdi li Kurdistanâ Bakûr bide. Her wisan hewil bide da ku riya wê ya xetimî veke. Dîsan li gor guhertinê di vê serdemê de li gor zihniyeteke nuh û nûjen dest bavêje pirsegirêkên wê û li çare-seriya wan bigere.

Li aliyeckî din, pêdivî dibînim ku qelsî û kemasîyên wê yên ziman jî bêjim. Divê Armanc xwe di devokeke herêmi de hepis neke, bixebite da ku zimanê xwe rasttir bike. Ji zimanê axaftinê bêtir bala xwe bide rî, awa, destûr û qanûnen zimanê nivisandînê. Ku awa bike dê bêguman xizmeteke baştır ji zimanê me re bike. Bila Armanc bi dilekî pak van rexnen min yên biratî û dostaniyê qebûl bike. Bila emir û temenê wê bi têra xwe dirêj be.

Selîm Keya:

"Divê Armanc di redaksiyona xwe de cî bide kadroyen welatparêz"

Ku meriv li hejmaren berê û yên nuha binêre pêşdeçûyneke mezin heye. Ev pêşdeçûyin him di warê naverokê de û him jî di warê şikil de ye. Mehanî û bi temamî bi Kurdi derçuna Armancê bi serê xwe pêşdeçûyin e. Di naverokê de ferqeke girîng heye. Dema ku bi Tirkî û Kurdi derdiket zêdetir meyleke ideolojik û siyasi li gor demê temsîl dikir. Di dawîye de dema meriv li naveroka Armancê binêre, girêdayî ideolojik û siyasi ya taybeli, bi rasî Armancê cî daye meseleyen giştî yên netewî demokratik jî. Herçiqas bi xurtî nebe jî, di vê merhela dawîye de hewil dide ku,

meylén din ên di seha tevgera netewî-demokratik de hene wana jî diyar bike.

Pêşniyara min ew e ku Armanc vî aliye xwe xurttir bike û bi nêrîneke pêşverû û demokratik xîzmeta ziman, kultur û edebiyata Kurdi bike. Ji bo vê jî ne bes ji kadroyen meyleke ideolojik siyasi, bi giştî ji kadroyen şoreşger, sosyalist û welatparêzên Kurdistanê istifade bike. Di xurtkirina van peywendiyan de di redaksiyona Armancê de cî bide van kadroyan. Wê demê Armanc wê zêdetir bi reng be û cîh bide lêkolîn û lêgerînê hêja.

Adres : Armanc

P. Box: 6004
172 06 Sundbyberg
Sweden

Telex:

ATTN ARMANC 11083 TELEKC
Telefax:
ATTN ARMANC 46-8-208006

Ansvarigutgivare:

Kurdiska Demokratiska
Arbetar Unionen
Postgbro: 50 37 99-9
ISSN: 0348 7385

Kongra demokrasiyê

Li Ankarê di navbera 29-30'ye Nîsanê de, bi navê "Kongra Demokrasiyê" civînek pêk hat. Cîvîn ji bal hin ronakbîrên Tirk ên bi nav û deng; wek Azîz Nesîn û Prof. Sadun Aren ve hat amadekirin û nêzî 1000 kes tê de beşdar bûn. Piraniya beşdarêng kongrê, nivîskar, alim, huqûqnas û siyasiyên Tirk ên bi nav û deng bûn.

Di cîvînê de, beşdarêng kongrê li ser rewşa siyasi û huqûqî ya Tirkîyê rawestiyen, dan xuyakirin ku li Tirkîyê ne rejimek demokrasî lê diktatorî heye û piraniya çîn û tebeqîn milet ji maf û azadiyên fikrî, axaftinî û rîexistinî bêpar in, zulm û zordariyek mezin li ser çîn û tebeqîn bindest heye.

Serokê SHP Erdal Înonu, Serokê DYP Suleyman Demirel, Serokê RP Necmedîn Erbakan û Serokê Partiya Sosyalist Ferî Ilsever ji wek mîvan beşdarî cîvînê bûn û dan xuyakirin ku Tirkîyê ji demokrasiyê bêpar e.

Di dawîya cîvînê de beyanek hat derxistin ku daxwazê muşterek ên beşdarêng kongrê dide diyarkirin. Di vê beyanê de doza wê yekê tê kîrin ku, qeyd û bendênu huqûqî û siyasi yêl li ber maf û azadiyên civakê bêng rakirin; berî her tiştî Qanûna Esasî bê guherîtin, Qanûnen Cezayî yêl wek 141-142 û 163 bêng rakirin; de-

mokrasiyek fireh bê avakirin ku her kes tê de xwedî maf û azadî be

Di belavokê de her wiha hat diyarkirin ku divê rewşek serbesî bê lidarxistin ku mesela Kurd kârîbê munaqeşekirin.

Pêkanîna civînek wiha ku gelek kesen bi nav û deng ên Tirkîyê tê de beşdar dibin û rewşa Tirkîyê munaqeşekirin. Didin diyarkirin ku demokrasî û azadî li Tirkîyê tuneye û daxwaza avakirina demokrasiyek rastîn dîkin hêja ye. Lê gelek mixabin ku gelek kîmasî û eybîn vê kongrê ji eşkere bûn.

Eyba herî mezin ew bû ku ji bili nivîskarê bi nav û deng; Eziz Nesîn tu kesî navê Kurd negirt devê xwe, di civînek hewqas gi-ring de (û ku gîringtîrîn mesela demokrasiya Tirkîyê helkirina daw û doza gelê Kurd e) li ser rewşa gelê Kurd nehat rawestan, behsa mafen vî mîletê bindest nehat kîrin. Di dawîya cîvînê de bes ji bo xatir, hat daxwazkirin ku serbestî li ser munaqeşâ mesela Kurd hebe. Daxwazek wiha, di rewşa iro de ji bo demokratîn Tirk gavek gelek bi paşde û eybek mezin e. Bi vê eybî û tîrsî helbet şerî demokrasiyê wê tim teng be, demokrasiyek rastîn nayê qezencîkirin.

Kongra jîna li Tirkîyê

Li Stenbolê di navbera 19, 20 û 21'ê Gulanê de ji ali gelek kome-lêng jinan û jînên alîgîrîn partîyên siyasi û yêng serbixwe ve kongreyek jinan hat amadekirin. Kongre li ser van pîrsan rawestiyâ:

1-Dîskrimînasyona li dij jinan, 2-Di jiyana aborî de jin, 3-Zilma li ser jînên Kurd, 4-Rewşa aîlan, 5-Seksualita jînê, 6-Şîdetâ li hember jinan

Bêyî vana kongrê, perspektifîn azadkirina jinan û yêng rîexistinî jî tespit kir.

Di rojê de cîdayina problem-

en jînên Kurd gavek baş bû, lê ev yek bi hêsanî pêk nehat, pişti munaqeşen dûr û dirêj ev yek hat qebûlkirin. Heta ev yek bû sebebê ku hin rîexistin beşdarî kongrê nebin. Di kongrê de li ser rewşa jînên Kurd gavek teblîx hatin dayîn. Ji van teblîxan yekê, rewşa jînên Kurd bi awayekî gelek xweş dida diyarkirin; zîlû tada li ser jînên Kurd bi 3 awan nîşan dida. Zîlû tada netewî, çînî û cînsî. Li Tirkîyê ev cara yekem e ku di civînek weha fireh de rewşa jînên Kurd tê munaqeşekirin.

Di bin êris û gulebarankirina polîsên Tirk de 1'ê Gulanê hat pîrozkirin

Piştî munaqeşeyen dûr û dirêj rejîma Tirk ji kîrta xwe nehat xwarê, destûra pîrozkirina 1'ê Gulanê neda. Serokatiya sendîka Turk-Îş'ê di serî de tewrê xwe yê teslimkar da di-yarkirin ku wê

1'ê Gulanê pîroz nekin. Serokên 8 federasyonên sendikan (ku 5'ê wan girêdayî Turk-Îş'ê ne) her çiqas dan diyarkirin ji, lê roja 1'ê Gulanê ji gotina xwe vegeleyan, bi hezaran karkir li navrastî hîstîn.

Hin hêzîn şoreşger yêng Kurd û Tirk û bi hezaran karkir û xorîn pêşverû digel hemû tedbîrstendinê polîsan meşîyan, sloganên xwe bi qerardarî û bi dengekî gurr avêtîn. Sosyalist û welatparêzîn Kurd ji bi hêzek mezin beşdarî kîrin. Di bin ala rengin a Kurdistanê de ku li ser "Bijî 1'ê Gulan" nivîsandî bû, beşdar bûn. Wê rojê, polîs bi hemû hêzîn xwe seferber bûbûn. Bi cop û daran êrisî karkiran kîrin. Li du ciyan ji Polîs meşvan gulebaran kîrin. Meşvanen ku hatibûn gulebarankirin gruba Kurda bû. Di êrisê de xortekî Bedlîsi bi navê M. Alî Dalci şehîd ket, li dor 50 kesî ji birîndar bûn û li dor 500 kesî ji hatin girtin.

Kovara Medya Güneşi li ser bûyerên 1'ê Gulanê hejmarek taybetî derxist. Di vê hejmara xwe de êrisen kolonyalistan rûres dike.

Mehmet Cibran (Xalit) ji sala 1986'an û vir de ji doza Partiya Pêşeng a Karkirî Kurdistan(PPKK) di zindanê cûnta faşîst de girtî ye. Ev nama M. Cibran ku ji mahkemê re şandiye ji alîkî de şoreşgerî, mîranî û ser-netewandina wî nîşan dide, ji aliyê din ji rewş û neciddiyeta mahkemê Tirkîyê dide diyar kîrin. Ji ber van sedeman em vê namê pêşkêşî xwendevanê xwe dîkin.

Heval Mehmet Cibran, nuha di zindana Ceyhanê de girtî ye.

Cezayê ku hûn bidin min ci dibe bila bibe ji bo min qet ne muhîm e

Sebebê ku ez nuha li vir im:

- 1) Gelo min slogan avêtiye, ya navêtiye?
- 2) Min ji bo ci slogan avêtiye?

Belê... "Bimre kolonyalîzm, bimre faşîzm, kevne-perestî û emperyalîzm"

"Biji têkoşîna Partiya Pêşeng a Karkirî Kurdistan ya ku ji bo Kurdistanek serbixwe, demokratîk û azad dide."

Belê, min ev sloganên jorîn avêtin. Ji ber ku di 17'ê Gulana 1639'an de bi wê Peymana Qesr-î Şîrin a bêbext cara pêşî welatê min bû du perçe. Perçekirina din a di dû wê re ji, sala 1923'a bi Peymana Lozanê çêbû. Ci piştî perçebûnê be ci ji di dema navbera herdu perçebûnan de be, gelê min û welatê min û hemû insanê li welatê min dijîn gelek caran bi jenosîdan re rû bi rû bûn û jiyan ji. Di van qetliaman de bi hezaran, bi deh hezaran insan hatin qetlikirin; yêng filisi jî ji welatê xwe, ji erd û avêng xwe hatin rakirin, surgûnî hin herêmîn Tirkîyê bûn. Li wan deran hatin perşankirin. Di erd û warêng wan de mahcirêng ku ji derva hatibûn, hatin bicikirin. Heta iro ji, di vê dema ku li Kurdistanê bi hezaran karkir û gundî bê kar in, ji bê zevîtiyê di halekî perîşan de ne; di demek wiha de hin kesen ku xayînên gelê xwe ne, ji Afganîstanê hatin anîn û li Kurdistanê hatin bicikirin.

Li welatê min Kurdistanê di bin navê tahqîqatê de bi hezaran insan ji işkencê hatin derbaskirin. Di bin işkencan de bi sedan insan jiyana xwe wenda kir û bi hezaran ji ji gelek derêng xwe seqet man. Û bi hezaran kesen welatperwer ji di girtîgehan de hatine girtin, ku wê perçekî dirêj ji jîyana xwe di zîndanan de derbas bikin.

Belê... Ev giş ji bo ci?

Ew mirov ji bo ci dîbin muxatabê vê barbarîyê û van kirinê ku bi tu hawî ji wahşetê ne kêmîtir in?

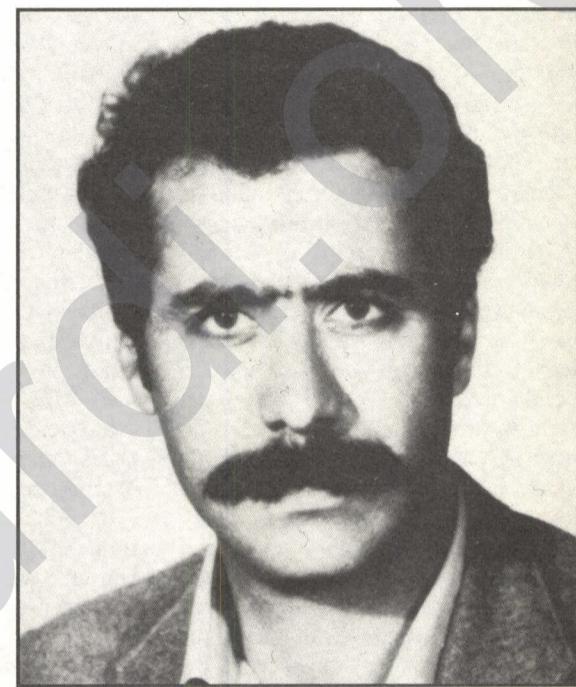
Dipirsim, ev siyaset û kirinê han netîceyên kîjan ditînê ne?

Ka, em bersîva wan bidin: Ev kirinê rûresiye insaniyetê berhemîn siyaseta kolonyalîzm, faşîzm û kevneperestîyê ne.

Hema hînekî ji be ew kes ya ji kesen ku humreta wan ji qîmeten(nîrxen) insanî re hebin ji ricimandin û şerkirina li hember van dîtin û kirinê rûresiye mirovayetiye tabîitir ma dikarin ci bibînî! Bi kurtî, li jor ji ber sebebêng ku min qal kiribûn û ji ber waci-biya min a însanî do, çawa ku min ev dîtin û kirinê rûresiye insaniyetê diricimand û li dijî wan şer dikir, iro ji, sibe ji û heta ku ez bijîm, ezê di her fersendê de wan biricimînim û li gor qeweta xwe li dijî wan şer bikim.

A nuha bi kurtayî be ji ezê li ser iddiâ "cudaxwaziye" bisekinim. Mudûmûm (sawcî) beg, ci di iddiâ-nama xwe ya li ser ifâda min a berî nuha de be û ci ji di bîryara xwe ya bi izah de be, her ci hîkmet e, zimanê wî nagere, nabêje Partiya Pêşeng a Karkerî Kurdistan (Kurdistan Öncü İşçi Partisi); di her du teblîxan de ji gotiye Partiya Cudaxwaz a Karkerî Kurdistan "Kurdistan Bolucu İşçi Partisi." Ev ne şâsiyek e ku bi nezanî ya ji bi çewîfî hatibe kîrin. "Cudaxwazî"-Bölgüci- bi kurtayî be ji li vir divê bersîva wê bidim. "Cudaxwazî" ew e ku çaxa welatekî xurt ya ji çend welatêng xurt bi hev re hevkariyê bikin û perçekî welatekî ji xwe zeftir bi zorê, bi xwînê, bi wahşetê işxal bikin û erdê wî welatî bi ser erdê xwe de berdin... Ev welatêng xurt, kolonyalist û nîjadperest dikarin temamiya wî welatê mazlûm ji işxal bikin û di nav xwe de (wek Maxîbiyê mal talan bike) par bikin, erdê wî bi ser erdê xwe de berdin. Piştî wê ji dest pê dîkin ji alîkî ve dewlemendiyen sererd û binerd ên wî welatî talan dîkin, ji aliyê din ve ji kultura wî talan û tehrîb dîkin.

Baş e, ez ji we (ji meqamî iddiayê) dipirsim: Me, welatperweren, sosyalistîn Kurdistanê, ma ev súcê

M. Cibran "Çimkî wek insanekî welatê kolonî ji mahkema leşkerî ya dewleteke kolonyalist payîna bîryareke li gor edalet û huqûqê, divê ya merîv saf be ya ji hêzîn kolonyalist nas neke."

Rûresiye mirovayetiye kîriye gelo? Sûcekî wiha ma hêzîn kolonyalist kirine ya ji ew kesen ku berî her tiştî ji ber mesûliyeten xwe yêng insanbûnê li dij ew kesen ku ew súcî kirine derdikevin, kirine? Sûcekî wiha hêzîn kolonyalist kirine. Partiya Pêşeng a Karkerî Kurdistan tu sûcekî wiha nekiriye. Ew, li dijî hêzîn kolonyalist ku welatê me işxal kirine û bi gelek entrîkan gelên mazlûm ji qetliaman derbas dîkin û dixwazin gelê Kurdistanê di tarîtiya qîrnê navîn de bihêlin, têkoşînê dide, bi şerekî bi şeref û bi heq dixwaze Kurdistanek serbixwe, azad, demokratîk û modern ava bike. Ma gelo yêng sûcîdar hêzîn kolonyalist in, ya Partiya Pêşeng a Karkerî Kurdistan e ku bi endambûna wê ez ifşîxar dîkim ?

Ew kesen ku van sûcîn min li jor qal kiribû kîrine, ên wahşet xulîqandine û ji gelê Kurdistanê re bêyî xwînê, eziyêt û hêşirên çavan tu tiştî neanîne, dewletîn kolonyalist û nîjadperest in.

Nuha ji we dipirsim:

Destê xwe bidin ser wîjdanêng xwe (Heger hûn ce-saret bikin) û bibêjin ka yêng cudaxwaz kî ne?

Ez bawer nakim ku hûn karîbin li gor dengê wîcîdanê xwe bersîvekê bidin.

Ji ber ku berî her tiştî hûn ne azad in.

Ji ber ku li gor qeyd û merbendîn emir û ferman-dariyê hûn xwe mecbûr his dîkin ku siyaseta dewletê ya kolonyalist û nîjadperest bimeşîn.

Ji ber ku ev mahkeme hemû ji bo formalîtê hatine danîn.

Ji ber van sebebêng min got, ez ne bawer im ku hûn li gor adaletê bimeşîn. Ji xwe ne mumkûn e ku ez bawer bikim. Çimkî wek insanekî welatê kolonî ji mahkema leşkerî ya dewleteke kolonyalist payîna bîryareke li gor edalet û huqûqê, divê ya merîv saf be ya ji hêzîn kolonyalist nas neke. Ez ne merivekî hewqas saf û kolonyalîzmê nas nekîm. Loma ji, cezayê hefsê ku hûnê bidin min, ci dibe bila bibe, ji bo min qet ne muhîm e.

Lê divê hûn vê rastiyê ji ji bîr nekin, sibe zarokêng we, wê haya wan û zanîna wan ji van kirinê we hebîn. Wê ji ber van kirinê we, ji ber we fedî bikin. Baweriya min ev e.

RAMANÊN RAMANWERAN

ÎBNÎ XALDÛN

(1332-1406)

J. Silav

"Zozanê cahiliyê, ji bo mirovan mirin û windakirin e. Lê, qet tiştek nikare li dijî otorîteya rastiyê bise-kine".

Gava civaknas li ser berhemên Îbnî Xaldûn dînivîsin bêtir, li ser dîtinêni wî yên sosyolojikî disekekin. Bêguman ev pîr girîng e. Lê, bi ya min ya herî girîngirîn li ba Îbnî Xaldûn; bi zîrekî parastina ilim û rasyonalizmê li hember fanatîzm û nezantiyê ye. Vî aliye Îbnî Xaldûn, wî di dema me da û di pêşerojê da jî her aktuel û heyamî dide jiyandin. Ger ev hêz, cesaret û zanîna derketina li hember serdestiya giran ya fanatîzmê di Îbnî Xaldûn de tunebûna bêşik nikaribû dîtinêni xwe yên ilmî li ser civak, dîrok, ilim û h.w.d, pêşkêş bikira û bigîhanda me.

Îbnî Xaldûn berî her tişti, rexne li wan kesan digit ku wan jiyana civakî her tim dînamîk û xweguhêr nedidît, teqlîda modelen heyî dikirin û ew tim û tim wek mînaka ebedî ji xwe ra digirtin. Guhertinê ku di pêwendiyêن civakî, edetê gel û nifşan de çedîbin tênedigîhaştin. Dibêje, ku "ev zanebû-nê xwe li ser xanedan û riwayetêni di derheqa bûyerêni li dewrêne pêşîn da wek kartêni ji naverokê mehrûm tessîr dikin". Di derheqa dîrokzan û filozofen İslâmî yên dema xwe da jî weha dibêje; "tişti ku dibêjin û dînivîsin, bi mêzîna felsefe, bi zanînen li ser tebîetê napîvin yan jî bi hizirkirin û bi aqil wan naceribînin. Bi vî awî, ev ji rastiyê dûr dikevin û di çola xem û xeyalan û xeletiyan de winda dibin" (Mukaddîme, r. 75). Îbnî Xaldûn di dema xwe da bi hêza aqil û zanîne, li hember dîtinêni xurâfi, fantazî û hulûasyonîa dîndaran sekiniye. Rastiya gelek bûyeren dîrokî, civakî bi metoda amprîk û mantiqê, li ser esasê eqil û felsefî derxistiye holê.

Derew

Îbnî Xaldûn di heyama xwe da li ser derewa wek bûyererek civakî derewa ku di nav aliman de pîr belav bûbû sekinî, li sebeb û şertîn ku derewa dîxin ortê hûr bû. Li gor Îbnî Xaldûn, derew ji tebieta ragîhandina infomasyonê tê û sebebîn wê gelek in. Yek ji van girêdayîbûna bi dogmatîki bi bawerî û dîtinî ye. Gava mirov bi suphe li infomasyona nanêre dibe wasita qebûlkirin û belavkirina derewa. Ger dîtin û ekolek xuya serdestiya wê girtibe, refleksa şikkirinê ji ortê radike, ew yekcar infomasyona ku bi vê dîtin yan ekolê va hemfikir e qebûl dike. Ev rî nade wê ku bi rexnegirî lê binêre û bikole (Mukaddîme, 81) Îbnî Xaldûn bi vê tespîta xwe ne bes rewşa jiyana rewşenbîriya dema xwe (bêguman wê çaxê hê girîngirîn bû) lê rewşa dema me jî ronî dike. Kuştina refleksa şikkirinê ji aliye fanatîzmê, niha jî di ilim da pirsa munaqesekirinê ye.

Bi hizirkirina ilmî û bi rasyonelî, li hember tasalutên giran ên din derket. Xurafe û riwayetêni ku di ser mîjîyen dogmatîkan de bûbûn qalib xira kir. Dîtinêni misilmanetiye li ser jiyana mirov û civatê bi zanebûn û bi cesaret avêt, ji şâîr, filosof, ilimdarêne pêy xwe re bingehê hizirkirina rasyonal xurt kir, ufqa mirov û civatê vekir.

Daxwaza Xaldûn û ilim-darêne Ewrûpi

Îbnî Xaldûn di destpêka pirtûka xwe "Mukaddîme" da dibêje: "Daxwaza

min ev e, ku zane bi niyetêni paqîj û bi zanîneke fireh li vê berhemâni min binêrin, lê rexne bigrin û ne bi nîrîneke bes başdîti, di ser kêmasiyêne wê ra derbas bibin. Bila kêmasiyan derxin holê û li wan bibûrin (...) ji brayen xwe yên qelemê bexşindariyê tika dikim".

Filozof û zanayê Ewrûpa bi salan va bala xwe nedan dîtin û berhemên Îbnî Xaldûn. Ji bo gelej ji wan ên ku "li Şerqê hebûn û pêşdaçûna dîtinêni rasyonalistî-rexnegirî ne mimkun" bû. Ulmdarêne İslâmî jî yan ne di sewiya têgîhiştina dîtinêni wî de bûn yan jî bi tradisyonâna jiyana rewşenbirîya Rojhîlatî ya bê ku navê wî û berhemên wî bînîn ziman, dîtinêni wî wek dîtinêni xwe, diparastin. Lê, Îbnî Xaldûn di eslê xwe da derbeyek mezîn him ji bo pozîyonen Euro-merkezî û him jî dogmatîzma rojhîlatê bû.

Hê pênc esir berî Auguste Comte, Îbnî Xaldûn bi navê Ilm-i Tabîat-î Umran xwestiye prensîben cîhanî di derheqa pêşveçûn û guhertinê civatan de deyne ortê. Li gora wî, "umran" tê me'naya cîwarêni ku mirov kare lê bijî, di herêmekê da mirovan bicivîne ba hev, bi avakirina civatan re ji bin-geha qebîletiyê derbasê şarsanîyetê bibin (Emre Kongar, Toplumsal değişim, r. 48).

Niha, qismek ji dîrokzanê sosyolojîyê Îbnî Xaldûn wek sazkerê pêşîn û sosyolojîyê qebûl dikin. Û jî aliye hemû civaknas û filozofan va wek bîrêbirek mezîn û ku xizmeta ilmîn civakî kiriye, tê naskirin, ji dîtinêni wî tê istifade kirinê.

Civaknasê Swêdî Y. Greberg hîpo-teza xwe diyar dike, ku N. Makîyaveli Îbnî Xaldûn xwendîye û di pêşderxis-tina dîtinêni xwe da di bin tesîra wî da maye. Sosyologe Fransî S. Rapoport dibêje, ku "bi hînek dîtinêni esasî yên materyalîzma dîrokî K. Marks di "Sef-aleta Felsefî" da nêzîkî dîtinêni Îbnî Xaldûn e" (Yordan Peev, Îbnî Xaldûn, r. 29). Çawa piş re ji emê bibînîn nêzîkbûna Marks bi dîtinêni din ên Îbnî Xaldûn re diyar e; U. Peñi, F. Kon-dorse, A. Smîd, R. Oven, A. Conte, E. Durkheim, E. Xuserl, M. Xaydeger, J. P. Sartr, X. Markuze û K. Levî-Stros jî bi gelek dîtinêni xwe va nêzîkî Îbnî Xaldûn in, jê istifade girtine. Niha jî aliye zanayê Ewrûpa va her ku dike interese li ser berhemên Îbnî Xaldûn zêde dibin.

Dîtinêni Îbnî Xaldûn li ser civak û mirov

Îbnî Xaldûn bi nêrîneke dîrokzaniya felsefîk bû. Ji ber ku lêkolîn û çav-dêriyêni ku bi babeteke sosyolojîkî bûn, ji bo hemû civak û bûyeren ci-vakî gelempar dikir. Îbnî Xaldûn dîtinêni xwe yên gelempar li ser civakan, li ser bingehêne lêkolînêni xwe yên li ser dîrokîn İspanya, Afriqaya Rojava, li ser Ereban, Kurd û Farisan (ji sedsa-la yanzdeh ta panzdehê) pêkaniye. Bi vî awî xwestiye, ku prosesa pêşveçûna tevayıya civakan li dinê bide izeh-kirinê.

Prosesa hemû civakan ji demen: 1-Bedewîti, 2-Jiyana di rewşa qebîletî, 3-Dewleta bajêr derbas dibin. Şaris-

taniyet ji rewşen tebiî yên qebîletiyê hereket dikin, dewlemendî û jiyane bi hebûn û serwet diafirîn û li dawiyê hildiwe-şin (Ev dîtina ha ji aliye gelek sosyologan va wek "qederper-estî" tê binavkirin). Ji ber, ku Îbnî Xaldûn wek Hegel baweriya bi pêşve-cûna daîmî tunebû.

Li gor Îbnî Xaldûn jiyana civakî bûyererek tebiî ye; yanî, mînanî hebûnê bîyolojîkî civak ji çedîbin, pêşve-diçin û dimirin. "Eqîl û tradisyonâna dîdin xûyanîkirin, ku cîlsalibûn ji bo mirovekî di hêz û pêşveçûna wî da sînor e. Dema dibe cîlsalî, tebieta wî ji bo demeke kin nema pêşde diçe. Pişti wiya her ber bi têkçûnê va diçe. Divê bizanî, ku di jiyana civakî da bi şaristaniyetê jî bi vî awî çedîbe. Ji ber, ku ew dimîne bes bi armanceke ku di bin wî da tu quwet nemaye" (Mukaddîme, r. 130).

Dîtinêni Xaldûn ji aliye xwe va li ser pesimîstbûna sultanên Osmanî û Farisan tesîr kiriye. Loma ew ji alî van nehatiye qebûlkirinê.

Mirovên prîmîtîviyê bi debarkirina tebiî mijûl dibin -çandîn û xwedîkîrina terş-Evana xwe hewcedariyên pê-wîst wek, xwarin, kinc, xanî û şert û hebûnê mayîn va bi sînor dikin. Ji vê zêdetir, ji bo hebûn û sefayê zêde mecalê wan tuneye.

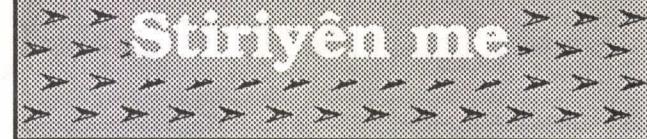
Piştî, ger îmkaniyetê wan ji bo debarkirina tebiî mijûl dibin -çandîn û xwedîkîrina terş-Evana xwe hewcedariyên pê-wîst wek, xwarin, kinc, xanî û şert û hebûnê mayîn va bi sînor dikin. Ji vê zêdetir, ji bo hebûn û sefayê zêde mecalê wan tuneye.

Civaknasê Swêdî Y. Greberg hîpo-teza xwe diyar dike, ku N. Makîyaveli Îbnî Xaldûn xwendîye û di pêşderxis-tina dîtinêni xwe da di bin tesîra wî da maye. Sosyologe Fransî S. Rapoport dibêje, ku "bi hînek dîtinêni esasî yên materyalîzma dîrokî K. Marks di "Sef-aleta Felsefî" da nêzîkî dîtinêni Îbnî Xaldûn e" (Yordan Peev, Îbnî Xaldûn, r. 29). Çawa piş re ji emê bibînîn nêzîkbûna Marks bi dîtinêni din ên Îbnî Xaldûn re diyar e; U. Peñi, F. Kon-dorse, A. Smîd, R. Oven, A. Conte, E. Durkheim, E. Xuserl, M. Xaydeger, J. P. Sartr, X. Markuze û K. Levî-Stros jî bi gelek dîtinêni xwe va nêzîkî Îbnî Xaldûn in, jê istifade girtine. Niha jî aliye zanayê Ewrûpa va her ku dike interese li ser berhemên Îbnî Xaldûn zêde dibin.

Dî derheqê dîrok û bûyeren dîrokî da cara pêşîn Îbnî Xaldûn pêwîstiya sosyolojîkîna dîrokî dîtiye. Xaldûn ji bo dîrokzanan analîzkirina çavkaniyê civakî yên bûyeren dîrokî pêwîst di-bîne. Tesîrîn bûyeren dîrokî li ser prosesa jiyana civakî jî ji bo Xaldûn gelek girîng e.

Li gor Îbnî Xaldûn jiyana civakî encama nemumkûniya jiyana bi tenê ya mirov e. Di dema Îbnî Xaldûn de him Xirîstîyanîya Rojava, him jî misil-mantiya Rojhîlat jiyana civakî û jiyana mirov wek encama serdestiya û afîrandina Xwedê li ser dinê didit. Wê demê, Îbnî Xaldûn pêşveçûna civakan bi sedeman, bi peywendiye di nav sedeman de didit. Ü ew bixwe ji za-nebûna vê da bû: "Min derxist holê

Dâmahîk r.11

Lawikê Berrîvanî**"Li vî welatî sarincok jî ji me çêtir e..."**

Dewleta Tirk jiyan li gelê me kiriye ci-henem. Girtin, kuştin, xeber û cirisi, ko-tek û işkence bûye perçak ji jiyana gelê me ya rojane. Li gel vê ji, gelê me tu carî serê xwe ji dijmin re netewandiye; wek hemû çin û gelên bindest bi nemirov û hovîtiya burjuwaziye Tirk (li perçen din ji, yên Ereb û Faris) kenyaye û qersê xwe pê kiriye. Ü ji xwe ew hovîtiya dijmin bi xwe ye ku mîzaha gelê me pîr dewlemend kiriye. Wisa bûye ku her Kurdeki ku ne xayinê milete xwe be çaxa qala her serpêhatiyek xwe kiriye, ji alîki ve hovîtiya hêzîn kolonyalist nişan daye û ji alîki din ve ji ji xweber berhemek mîzahî aniye maydanê. Büyera jîrîn ji van numûneyan, numûneyek balkêş e.

Rojnamevanekî Tirk di meha Gulanê de ji devê Kurdeki Batmanê hevpeyvînek di rojnama Adımlar, hejmara 9'a de weşand.

Ne hewcîye ku ez zêde dirêj bikim, ka em nîvisê bi xwe bixwînin...

26'ê Çileya Pêşîn, Batman, seet 18.25
Merivekî ku ditirse navê xwe eşkere bike dibêje:

-Begê min, li vî welatî sarincok (dolaba bûzê) jî ji me çêtir e.
-Çima?

-Garantiya wê ya salakê heye, garantiya me heta sibê jî tuneye.

-Ji bo çî?
-Tu mîze dîki sibe em li cadê dimeşin, wê bibêje: "Te mîze kir, te çima mîze kir?.. Tep-rep koteke!

Seet 19.30 Batman
Ahmet Teymûrtash izah dike:
"Ji sala 1980'i û vir de heşt caran hatim girtin. Dest pê kirin, gotin ez illegal im (sîri me). Cara dawî tam bist û heşt rojan cavê min girêdayî ma. Kê, bi ku da bir, ez nizanim.
Ava bi şid (tazîq) li min kirin.
Ceyran dan min.
Ne hîştin ez rakevim.
Ü heta ez bûm term li min xistin.
Min got ku: ezê Batmanê terk bikim.
Gotin ku: tu yê bi ku da herî
Min got ku: ezê herim İzmîrê.
Min dan ber copan. Gotin li wir potansiyel heye ne wi-sa?
Min got ku: bila ne İzmîr be, ezê herim Mîrsînê.
Cardin lê xistin. Gotin ku, li wir jî potansiyel heye ne wisa?
Min pirsî: Hûn ku derê dixwazin, ezê herim Mîrsînê.

Gotin ku: na, tu bibêje min got hûn bibêjin. Muxla wê çawa be gelô?

Min got, qet nasê min li wir tuneye. Cardin li min xistin... Gotin, tu li potansiyel dîgerî ne wisa?

Tim dipirsîn: "Tu ci dixwazî?" Min got ku:

-Ez demokrasiye dixwazim.
Gotin ku: "Demokrasiye çawa?"
Min jî got ku: "Demokrasiye Rojavayı"
Cardin lêxistina xwe domandin.
Dûre cardin pirsek:
-Ku dera (Kijan welatê) Rojava?
Min got ku: mesela, wek Swêd.
Gotin ku: Olof Palme yê wê te xelas bike?
Min got ku: ew mirîye.
Gotin ku: Miribe jî Swêd cardin ji bo dewleta Kurd dixebyte.
Cardin hingavtin...
Ahmet Teymûrtash axasta xwe wiha diqedine:
-Hûn ci bibêjin vala ye, her derê min dişê...

Bîranînê Têkoşerekî Kurd

Ehmedê Abdurehman Axayê
kurê Şahîn Axa
-2-

Evaye çîroka jîna min ji ewelê
umrê min heyâ tarîxa sala 1976

Xebata me ya Xoybûnê û çûna me ya cem Mistefa Barzanî

Ez mam li Musil şes meha. Min û Şêx Abdurehmanê Garisi reşbelek rôdikirin ji Xoybûnê re, wa ji ji me re rôdikirin li ser xebatê. Dema Tirka seh kir teşkila Xoybûnê, efûyek am (efûyek giştî) dan hemi mehkûmê Kurdistanê.

Rojekê zilamek hate cem min, ji min re got: "Şêx Eli Riza silava li te dike, hatiye Mûsilê, li Otela Neynewa (Nînova) ye, dibêje bila kerem bike bê cem me otêlê."

Ez çûme cem wan, mi silav li wan kir, destê wan girt û hejand. Min ji wan re got: "Xêr e hûn ji Bexda hatine Mûsilê?"

Şêx Eli Riza li min vegerand: "Ez û her du birayên xwe Selaheddin û Xiya-seddin; min her du ji Kulliya Herbî derêxistin, emê herin efûya Tirka. Ji ernê Memduh Selim ve. Tirk me bikujin ji me re çêtir e."

Min hêvi jê kirin: "Ka ci çêbiye di nav we de?" Ji min re negot. Min lê vegerand: "Ez teesufê dikim li ser xorten wek hewe ku Xoybûn teşkil kirin û hewe daxwaziya xelaskirina Kurdistanê dikirin. Hûnê cewa herin efûya Tirka?"

Li min vegerand: "Qey Xuda welê ji me re hez kiriye". Ji min re got "Ez hêvi dikim sibehî tu ji me re trumbêlê bigri heyâ Zaxo". Min ji wan ra got: "Ser sera"

Wê şevê ez li cem wan razam, sibehî min ji wan re trumbêlê kirê kir. Ji beriya siwar bibin, me rûyê hev maç kir. Şêx Eli Riza ji min re got: "Hêvi heye em carek din hev bibînin"? Min lê vegerand: "Roja qiyametê belki em hev bibînin!".

Min û Şêx Abdurrehmanê Garisi xeber da Xoybûnê li ser çûyîna Şêx Eli Riza û her du birayên wi. Pişti viya, Ahmed Şewqî serekê muhendizên Şîmalê Iraçê ez birim ser riya Dihok û Amêdiyê, ez bûm katibê palan, sala 1929.

Pişti re Şêx Abdurehman reşbelekek ji min re rêkir ku tê de gotibû "dema reşbeleka min gihaşt te tu nesekîn bêyi Mûsil". Min wezife terikand ez çûm Mûsilê cem Şêx Abdurehman. Ji min re got "ez çûme Şâmî cem Xoybûnê. Gotin "tu ji Ehmedê Şazi re bêji, hûn tev de xebatê bikin ji mîletê Kurd re, hûn wan hîne qewmiyeta Kurdi bikin, ci digel hewe çêbi ji me re bi-

nivîsin rêkin. Xoybûn si-pasê hewe dike".

Li ser emrê Xoybûnê em çûne Tirkîyê ji bo xebatê û belavkirina neşrên Xoybûnê. Em mehekê temam li Tirkîyê man. Me xebata qewmiyeta Kurdi gelekkirin kir ji Botan heyâ qeza Hekariya.

Dema em ji Tirkîyê vege-riyan Sûriyê, ji wir em çûne Iraçê, gundê Çiftlikê cem Hezreti Şêx İbrahim Heqî. Ji me re got "Xalis Beg kurê Ebdulmecid Begê Sipkî û Osman Sebriyê Mir-dêsi hatine cem me. Şevekê li cem me razane û çûne Hewrêzkê gundê Lîwûn Pa-

Em bi peyati çûn heyâ Barzan. Dema Mela Mistefa seh kir, ew û Xalis Beg û Osman Sebri hatin pêsiya me. Me rûyê hev maç kir, em birin, di odekê de em rûniştin, geleki em bi hev dilxwêş bûn. Em bist rojan mane li Barzan sala 1930. Me tifaq kir em şoreşekê li Tirkîyê çêkin. Mela Mistefa xarîta Botan ji me xwest. Şêx Abdurehman ji Osman Sebri re got. Osman jê re çêkir. Mela Mistefa Barzanî ji me re got "divê hûn herin Silêmaniyyê cem Şêx Mahmûdê Berzencî, wî razî bikin, ji bo ku ew ji arikariya me bike di şoreşa Tirkîyê de".

şayê Ermeniyê Taşnak. Wê ji wê dê herin Barzan". Xalis Beg ji mezinek ji Şoreşa Ağrı Daxê bî.

Sibê zû me da ser şopa wan, em çûn. Ez û Şêx Abdurehmanê Garisi, Mistayê Şernekî em çûne Hewrêzkê, me ji Lîwûn Paşa pîrsî. Ji me re got "çûne Barzan". Çîma çûne cem Lîwûn Paşa? Îtifaqik bi na-vê Ermeniyen Taşnak û Xoybûnê hebî.

Ji Hewrêzê em çûne Mûsil, ji wir em çûne Aqre. Şevekê em li Aqre razan, ji wir em çûn Barzan. Em bi peyati çûn heyâ Barzan. Dema Mela Mistefa seh kir, ew û Xalis Beg û Osman Sebri hatin pêsiya me. Me rûyê hev maç kir, em birin, di odekê de em rûniştin, geleki em bi hev dilxwêş bûn. Em bist rojan mane li Barzan sala 1930. Me tifaq kir em şoreşekê li Tirkîyê çêkin. Mela Mistefa xarîta Botan ji me xust. Şêx Abdurehman ji Osman Sebri re got, Osman jê re çêkir. Mela Mistefa Barzanî ji me re got "ya Şêx Haci Mistefa me reşbeleka Barzanî da te, te cewaba me ne da. Xwûda xêr bike". Lê vegerand got "heçikê em in, em piyawê Xwûda ne, işê me ji siyasetê tuneye. Eger Kurdistan bibe

Abdurehman ji Mela Mistefa re got "em rîbûvara nas nakin, eger nasen we li Erbilê hebin, tu reşbelekekê jê re binivîsi da arikariya me bike li ser çûyîna Silêmaniyyê". Mela Mistefa Barzanî ji me re got "Şêx Muhyedîn li Erbilê ye, pirr dostê me ye, xwarzîyê Şêx Mahmûdê Berzencî ye. Ezê reşbelekekê jê re binivîsim". Jê re nivîsi, tê de got "ez hêvi dikim dema çar peya gihiştin te, tu wan rêki Silêmaniyyê bi silametî, ez gelek sipasi te dikim".

Yek hatibi ziyareta Mela Mistefa, navê wî Mihemed Axa, ji gundê Xelanî bî. Ji

hukumet jî, mendalekî xwe em nayêxin wezifê de. Ev tiştê wiha ji me re ne lazim in." Şêx Abdurahmanê Garisi devê xwe jê re vekir û got "roja qiyametê miltê Kurd ê mazlûm li cem Xwedê û Pêxember dawedarê imana yên weka te bin. Bila tu xwîna mîletê Kurd bîmîjî û goşt û birincê bixwî, bira di jîna xwe de şahî û kîfî bikî bi saya serê Kurda, bila mîletê Kurd di bin cewr û zîlma istimarê de be. Xwedê heqê mîlet ji yên wek te bistine. Em ne-hatîbin cem te. Xwedê mala Mihemed Axayê Xelanî xirab bike ewî berê me da te."

Em ji cem wî çûn cem Şêx Muhyedîn. Dema em ketin hewşa Şêx Muhyedîn ew û cemaeta xwe li ser şeherawana avê bûn. Dema em dîtin, Şêx Muhyedîn hate pêsiya me, me destê hev girt, guvaşt. Topa fitarê lê da, ji me re got "bifer-mon, em birin odekê de rûniştin. Sifra xwarzînê li ber me danî ji hemû şîklê xwarzînê". Ewi ji digel me xwar. Xwedê yên weka wî zêde bike ji bo mîletê Kurd. Pişti me şîv xwar me jê re got "Mela Mistefa Barzanî ji bo te reşbeleka nivîsi, lê yekî berê me da Şêx Haci Mistefa, lê arikariya me nekir. Em hatin cem te. Dibê tu li me negirî, em xerib in". Me jê re got "emê herin Silêmaniyyê cem xalê te Şêx Mahmûdê Berzencî. Tu arikariya me bikî li ser çûyîna Silêmaniyyê". Ji me re got "li ser me wacib e em arikariya hewe bikin". Di wê şevê de rêkir pey şofereki hazir kir li cem me. Jê re got "ji beriya fecrê bi du seeta divê van her çar peya siwar bikî li tirimbêla xwe heyâ Silêmaniyyê. Dema tu gihiştî mexferê şurta, tu bi lez herî, işaretâ ji bidin te tu nesekini". Şofêr got "li min heye ez wa bi silameti biginim Silêmaniyyê". Heqê şofêr 50 rûpi danê.

Wê şevê heyâ sibeyê baran bari, şofêr nehat, çîma ku rîyên Iraçê wê wextê zift nekiribûn. Sibehî em rabûn, me mîj kir, pişti seet bû 8'ê sibehî em û Şêx Muhyedîn em li ser şeherawana avê sekînibûn, re-qîbek digel şes şurta ve silam kîrin, destê Şêx Muhyedîn maç kîrin gotin "mîhafiz Şêx Abdurehman û hersê hevalê wî dixwaze".

Şêx Muhyedîn gelek aciz bî, got "hukumeta me zalim e, nahêle derwêşik here ziyareta meşayîke. Ev ci zilm e hukumet dike?" Yê reqîb got ya Şêx..... te divê wan rîneke û te divê wan rîke. Me ji Şêx Muhyedîn re got "em hêvi dike tu aciz nebi, emê herin cem miha-fiz". Em bi şirtan re çûn cem miha-fiz. Ji me re got "carna hûn li Sûriyê ne, carna hûn li Tirkîyê ne û carna hûn li Iraçê ne". Şêx Abdurehman li miha-fiz vege-rand, jê re got "ev her sê tilmizê min in, ez mensûbê Şêx Husamedînê Tewile me. Emê herin ziyareta wî". Miha-fiz got "ez zanim hûn li ci digerin". Gote şirtan "wan bibin ifada wan bistin, bixin hepsê de". Em birin şirtexanê, ifada me stendin. Me ji wan re got "em hersê tilmizê Şêx Abdurehman in. Mala wî li Balqûsê ye nêzikê Zaxo ye. Emê biçûna ziyareta Şêx Husamedîn li gundê Tewîle". Pişti ifada me stendin em hepsî kîrin. Me zanî ku Şêx Haci Mistefa gîlihê me kîrin, em dane girtin. Xwedê ên weka wî kêm bike ji nav mîletê Kurd. Çar rojan û çar şevan em man di hepsê de. Şêx Muhyedîn şîv û paşîva me rôdikir hepsê ji eşkalê teamê xwarzînê. Xwedê ên weka wî kêm neke û zêde bike ji bo mîletê Kurd.

Pişti re em birin cem qai-dê şirtan. Ji me re got "bi emrê miha-fiz hûn pera bîdin, em hewe rêkin Mûsil bi tirumbêlê". Me jê re got "em dervêş in, perê me nî-ne, hukmet mecbûr e me rêke Mûsil". Zanî ku pere ji me çenabin, tirumbêl ji me re girtin em êxistin tê de. Pişti em kelepçe kîrin yekî şirte serê xwe xist tirumbêlê ji me re got "derawiş, feşafîş, henafîş". Ne careke, ne du car, ne sê car. Min ji Şêx re got "ezê şeqamêkî li devê wî bidim", ji min re got "sebir bike". Disa serê xwe xist tirumbêl got "derawiş..." hêj temam nekirî, min şeqamek li devê wî da, min jê re got "ya seyê kurê se, hewe me gitine û kelepçe kîrine, tu bela xwe ji me venakî". Re-qîbek şirte çavê wî li me bî, ewî jî du şeqam lê dan tirumbêla me meşî, du şirte ji ligel me hatin, em gihiştin Mûsilê, me xistin hepsê de.

Dom dike

Sekreterê Giştî yê Partiya Pêşeng a Karkerî Kurdistan Serhad Dîcle:

"Mesela Dr. Şivan û Seîd Elçî bûyerek tirajîk a dîroka gelê Kurd e, divê em bi vi çavî lê binêrin û wê têxin ciyê wê yê tarîxî"

Em di vê hejmara xwe de, hevpeyvîna ku kovara Pêşeng bi Sekreterê Giştî yê Partiya Pêşeng a Karkerî Kurdistan re çêkiribû diweşînin. Me hevpeyvîn ne bi tevayî, lê gelek ciyên wê yênu ku me ji bo zwendavanênu xwe girîng û bal-kêş dît wergerand Kurdi.

Pirs: Hevalê Dîcle, dixwazî em bi şirovekirina xususîyeten partiya we dest bi sohbeta xwe bikin. Ji bo ci partiyek çînî? Pêwîstiya partiyek wiha ji kîjan ihtiyan derket?

Bersîv: Civaka Kurdistanê ji wek hemû civakan bi çîn û tebeqe ye. Li gor iro, welatê me, welatekî kolonî ye. Temamiya civakê di bin nîrê zulma netewayetî de ye. Lî nîrê zulma netewayetî bi nîrê çinayeti têkilhev buye. Çîn û tebeqen civakê yêni cihê cihê, bi awayêni ji hev cuda tesîra nîrê çinayetiya ku bi bindestiya natewayetî têkilhev buye, li ser xwe dibînin. Li gor vê tesîre çîn û tebeqe xelasiya xwe ya dawîn di qonax û rî û dirbêni cihê de dibînin, loma jî di rewşa iroyin de bi tedbirêni jî hev cihê radibin. A li ser bîr û baweriya rasîyeke wiha, partiya me, wek partiyek çînî, ya çîna karkir ava buye. Armanca partiyê ya qonaxa dawîn di esasî de xelasiya çîna karkir a dawîn e. Lî iro, li ser esasî ku em li ku ne, di kîjan qonaxê de ne, ji ku emê ber bi ku de herin programek çêkiriye. Partî rewşa gel a bindestiya milî dide ber çav, berjewendiyen çîna karkir bi yêni çîn û tebeqen din ên civakê re kiriye yek ku ew ji bindest in û li gor qonaxa me ya iroyin programek şoreşa milî ya demokratik a geleri pêk anîye.

Pirs: Lî hevalê Sekreter, rewsek wiha heye: Gava em li tevgeren çîna karkiran ên welatêni din dinêrin, em dibînin ku, tevgera sosyalist û tevgeren karkiran di kanalêni cihê de pêk têni, gav bi gav tevgera sosyalist tevgera çîna karkir li dora xwe dicivîne û berê wan dide armancen siyasi. Li dervayî tevgera sosyalist, ji ber wxe ve be ji "serihildanek" çîna karkir heye. Sosyalist, reng û rîyeke nuh didin potansiyalê heyi û berê wê didin hedefen diyarkir. Lî li cem me rewseke wiha, yanî li dervayî tevgera sosyalist tevgerek karkiran, serihildanek herêmî yan tevayî

ya karkiran golo heye? Berî ku partiya we ava bibe golo rewsek wiha hebû?

Bersîv: Ger em civaka Kurdistanê bidin ber yêni welatêni kapitalist ên Ewrûpa Rojava, pirsa ku te kir dibe ku hîn ro-nitir bê ber çavan. Li welatêni ku kapitalizm di derecek mezîn de pêşketî ye helbet têkoşîna çinayeti di merheleke gelek pêşketî de ye. Li Kurdistanê em nikarin di vê manê de behsa geşbûn, rengvedan û piraliya têkoşîna tevegra çîna karkir bikin. Ji xwe em pêwîstiya hebûna partiya çînî ji diyardeyek wiha naynin. Lî rastiyek heye; paşdemayî be ji, xwedî civakek hê gelek têkilhevtir be ji li Kurdistanê jî cudayetiye çinayeti derke-tiye meydanê. Çîna karkir li gor welatêni din hîn gelek qels e. Hê di wê manê de negîhiştiye hişyariya

Paşdemayî be ji, xwedî civakek hê gelek têkilhevtir be ji li Kurdistanê jî cudayetiye çinayeti derke-tiye meydanê. Çîna karkir li gor welatêni din hîn gelek qels e. Hê di wê manê de negîhiştiye berjewendîya çinayeti. Lî ev, destpêk be ji hişyarbûna çîna karkir, cihêbûna çînan destpê buye.

berjewendîya çinayeti. Lî ev destpêk be ji hişyarbûna çîna karkir, cihêbûna çînan destpê buye. Mesela kedxwariya çinayeti, li gor pêşdeçûna civakî her ku dije zêdetir xwe diyar dike. Tevgera çîna karkir qasî yêni welatêni din pêşde neçûbe ji, ger em hoyen navnetewi yêni iroyen ji bidin ber çav, emê bibînin ku rîexistiniye (partiyek) li gor esasî çinayeti kare hebe, heta pêwîst e ji.

Pirs: Li vir mesela kadroyan dertê pêş. Yanî gava meriv

wek avayıyek ku pêşengênu wê û sikeletê wê ji karkirêni bi hişyariya çînî bifikire, dixwuye ku ji derva, ji mirovén ku bi eslê xwe ji karkiriyê nayen za-niaryî digihînîn çîna karkir. Helbet ew wê vêya bi rîexistinî bibin. Partî hergav di riya wan insanê han re mudaxaleyî rûdanîn dike ku ne karkir in lê li ser navê çîna karkir dibin xwe-diyê peyv û biryare. Mirovén li derveyî çîna karkir ji, di jiyanâ xwe de, di merhela têkoşînê de bi awayen cihê cihê xwe nişan didin. Ev her ku dije mesela dewamiya kadroyan derdixe holê. Di hemû derecén tevgerê de qasî ku di partiya we de ji dixuyê, di kadroyen pêşeng de dewambûnek nayê dîtin. Golo hûn vê yekê çawa izah dikin? Golo em vê yekê karin bi wê meselê ve girêbidin ku tevgera hîn li ciyê xwe rûneniştîye?

Bersîv: Hişyarkirina çîna karkir, xwedîzanînkerina wan, ne tenê li welatê me, li hamû welatân ji li ser milê wan kesan buye ku ji çîna karkir nehatine. Li welatêni Ewrûpa Rojava ji li welatêni burjuwaziye biçük ji rewş wiha ye. Negîhiştina civakî li vir xwe diyar dike. Him paşdemayina tevgera çîna karkir him ji negîhiştina ronakbîran, bîvê nevê, yekitiya çîna karkir û ronakbîren xwedî ideolojiya çîna karkir deran dixîne. Li welatê, me wek te got, rast e, hîn istîkrar û berdewamî bi ser neketiye. Sedenê bê istîkrarî û berdewam-nubûnê yek, ev neyekbûn û ya din ji qesîya tevegra ronakbîran bi xwe ye. Ev yek li Kurdistanê di hemû partî û rîexistinan de xwe diyar dike, di partiya me de ji heye.

Pirs: Ez dixwazim ji vê herim ser meselek din. Dixwazî em hînekî li ser mesela Dr. Şivan biaxivin. Tevgera we demek dirêj bi navê Dr. Şivan hat binavkirin. Lî belê li ser vê meselê yêni ku hindiktir diaxivin hûn in. Ci têkîli di navbera we û

Tevgera Dr. Şivan de heye? Gelo hûn bi ci awayi ji Tevgera Dr. Şivan pêşdetir ketin?

Bersîv: Gava em bi hûr û kûrî li tevgera Dr. Şivan binêrin, tê dîtin ku ew hewldana pêşin e ku li Kurdistanê merhela avakirina partîye, li ser esasî çinayetiye daye rûniştan-

Tovîn bîr û bawerrya avakirina têkoşîna milî li ser esasî çinayeti ji ali Dr. Şivan ve hatiye avêtin. Di vê manê de em, dikarin wek dewama tevgera wî bîn dîtin.

din. Meriv dikare bêje ku cara pêşin e ku li Kurdistanê partiyek bi serê xwe (cuda) û bi karekterekî milî derdikeve holê ku hewlê dide vî karekterê milî li ser hîmê çinayeti ava bike. Cara pêşin Dr. Şivan (tê zanîn ku, Dr. Şivan kadirekî tevgera PDKT ye. Berî ku partiya xwe damezrîne di nav refen PDKT de bû)

Pirs: Di nav PDKT de di kîjan derecê de berpirsiyari giribû?

Bersîv: Dereca berpirsiyari wî nizanim. Lî gava em ronakbîriya wî, dereca dîtinêni wî yêni siyasi, xebatêni wî yêni siyasi û ideolojik bidin ber çav, em berpirsiyariya wî ya resmi nizanibin ji, em dikarin bêjin ku kadirekî pêşketî ye PDKT bû. Cara pêşin Dr. Şivan daye diyarkirin ku partiyekê ku rizgariya milî kiriye hedefa xwe, divê bi kîmasî kadirêni wê yêni serok xwedan bir û baweriyen Marksist-Lenînist bin û li gor vê baweriyê ketiye xebata rîexistinî.

Gava em wiha lê binêrin, dixuye ku tovîn bîr û baweriyâ avakirina têkoşîna milî li ser esasî çinayeti ji ali Dr. Şivan ve hatiye avêtin. Di vê manê de em dikarin wek dewama tevgera wî bîn dîtin. Jê pêştir pişti kuştina Dr. Şivan, piraniya kadirêni ku partiya me ji nuh ve ava kirin, hevalê Dr. Şivan bûn, berê di partiya wî de berpirsiyari girtibûn, tesîra bîr û baweriyen wî li ser wan hebû.

Pirs: Partiyek nuh hat avakirin, yanî tevgera Dr. Şivan ji nuh ve hat organizekirin?

Bersîv: Tevgera Dr. Şivan û buyarêni pişti wê bi serûberiye vekirî û bi belge derneke-tine holê. Lî agahdariyênu ku me ji kadirêni dewra Dr. Şivan berhev kirine, dikarin hin tiştan raxin ber çav.

Pişti kuştina Dr. Şivan, kadirêni berpirsiyari ên hundurê we-lat civiyan, bîryara fesha partiyê dane. Lî ji alî din, tê dîtin ku, kadirêni dervayî wek dewama wî kar kirine. Yênu ku wek dewama wî kar kirine ji di eslê xwe de her ci xwe hevalê Dr. Şivan dîtine, xwedî li mîrasa wî derketine ji gava ji nuh ve gav avêtine em dibînin ku programek nuh çêkirie. Di navbera programa dema Dr. Şivan û ya nuh de ji ferqîti hene. Kadirêni ku li derva programek amade kirine, pişti re hatine we-lat dest bi xebata kombûnek nuh kirine. Di esasî xwe de bîryara qebûlkirina programa nuh di 1975'an de di Kongra Kela Wanê de hatiye girtin.

Pirs: Nexwe programa pêşin a resmî ya partiya we, ew e.

Bersîv: Belê, programa pêşin ew e. Loma jî kadirêni wê

Di esasî de edî divê em bi awaki siyasi li mesela Dr. Şivan û Seîd Elçî nenihêrin, divê em xwe li gor wan, li gor beyana wan nekin xwedan mewquf. Bûyer, bûyereka trajik a dîroka gelê Kurd e. Divê em bi çavekî tarixî lê binêrin, û wê têxin ciyê wê yê tarixî. Ez wiha difikirim.

demê civîna partiyê ya 1975-an wek kongra yekemîn a partiyê qebûl kirine.

Yanî, têkilheviyek wiha heye. Ji alîkî de yêni hundurê we-lat partî resmen fesih kirine, ji alîyê din ji kadirêni dervayê wek hevalê Dr. Şivan kar kirine lê programek nuh çêkirie; bi vê programê hatine yêni hundurê welat ji nuh ve komî ser hev kirine.

Pirs: Ci bi wê programê û ci ji bi programa nuha ya siyasi û karekterê xwe ya rîexistinî be,

HEVPEYVİN HEVP

hûn ji kîjan aliyan ve ji tevgera Dr. Şivan bêtir bipêşketin?

Bersiv: Kadirên ku civîna 1975'an yanî kongra avabûna partiyê kirin, ji alî fikri jî ji Dr. Şivan pêştir ketin. Di dema Dr. Şivan de bes bû ku tenê kadirên serok ên partiyê Marksîst-Lenînist bin, ne hewce bû ku kadirên piştî wan û endamê partiyê hemû Marksîst-Lenînist bin. Lî cara pêşîn di kong-ra 1975'an de di vî warî de ji fikra Dr. Şivan pêştedir gavek hat avêtin û hat gotin ku partiya bê avakirin ne bes serokên wê lê divê hemû endamên wê jî bîr û baweriya xwe bi Mark-sîzm-Lenînizmê bînin û partî li ser esasê çinayetî bê avakirin. Ev, rûdanek nuh e.

Pirs: Em dibêjin, fikrên Dr. Şivan. Lî li ser vê yekê têra xwe delîl nînin, ji bilî kitêbekê ku weşanxana Komal deranî, tu nîvîsênu ku aidî Dr. Şivan bin neket ber çavê raya giştî

Bersiv: Qasî ez dizanim, ew kitêba wî heye ku berê li dervayî welat hê firehtir hat çapkiran. Jê pêştir gelek broşûrên wî (bi teksîr) hatin çapkiran. Dr. Şivan û kadirên wê demê ku bi wî re bûn, bi taybetî Çeko û Brûsk nîvîsandibûn. Jê pêştir, gelek nîvîsênu Dr. Şivan hene ku berî 1970'yi di kovar û rojnamên Tirkîyê yên legal de derketin. Lî pir mixabin ku iro, ev ne li ber dest in. Lékolînek li ser esasê van nehatîye kirin, em jê bêpar in.

Pirs: Tu dibêjî ku hûn di gelek waran de ji Dr. Şivan pêştir ketin. Lî şiarek ku di refîn tevgera we de dihat bikaranîn ev bû "Dr. Şivan rîç danî, karkir çek hilanî" Gelo di bin re dîti-nênu Dr. Şivan dihat parastin?

Bersiv: Bi ya min, rewsek bi eksê wê hebû. Politika resmî ya partiyê bi temamî cihê bû. Dibe ku di hin meş û mitîngan de, di hin herêman de ev şîar hatibe avêtin, lê politika resmî ya partiyê ew bû ku, partiya ku di 1975'an de hatiye avakirin, partiek nuh e. Herçiqas piraniya yên partî danîn hevalên Dr. Şivan bûn jî lê di politika resmî ya partiyê de dihat gotin ku piştî mirina Dr. Şivan partiya wî (PDKT) li hundurê welat bi resmî hatiye fesihkirin û belavkirin. Di esasî de politika partiyê ya resmî ber bi vê meylê ve hat meşandin.

Pirs: Mesela kuştina Şivan, Brûsk, Çeko û Seîd Elçi demek li welat gihaş dereca dijminatiyê. Hûn bi ci awayî li vê meselê dinêrin? Li ser vê yekê hûn ci dibêjin?

Bersiv: Nayê înkarkirin ku

cihekî girîng ê Dr. Şivan di tevgera rizgariya netewî ya Kurdis tanê de heye. Hewildanê rêxistinî yên wê demê, qezencê têkoşîna ku wê demê anîn, nayê înkarkirin. Bi vê meselê ve girêdayî ku em li buyerâ Dr. Şivan, Brûsk, Çeko û Seîd Elçi binêrin, dixuyê ku di dîroka me de xwedî cihekî girîng e. Tesîr li têkoşîna me kirine. Lî wek buyerê dîroki yên din, gelek mixabin ku em ji agahdariyê berbiçav ên bi belge bêpar in.

Tiştê ez dizanim, li ser dijayediyen navbera Seîd Elçi û Dr. Şivan, kuştina Seîd Elçi û pişte re ji ya Dr. Şivan, Çeko û Brûsk li Kurdistana Iraqê, tu belge derneketine meydânê. Yê me bihîstî, zêdetir ji devê însanîn, kadroyen wê demê hattine girtin. Ez car carina li ser vê meselê ketim hewlek mezin, da rastiyê hîn bibim. Lî gelek mixabin ku kadirên siyasi, li gor rûdan û guhertinê politik bi çavekî cihê li meselê nihîrtin. Agahdariyê cihê dan.

Heta kadirên siyasi yên Kurdistana Iraqê bi xwe jî li gor demê agahdariyê cihê didin. Gava bi Barzanî re li hev in, hin tiştan dibêjin, ne lihev in hin tiştan din dibêjin. Loma jî agahdariyê ku heta niha hattine dayîn hema hema tema miya wan şayîa ne.

Lî belê tiştê heye. Belgên berbiçavtir yên meselê di destê PDK-I de ne. Çimkî wê de-

Li gor dîtinênu me yekîtiya tevgera sosyalîst bi du awayan dikare pêk bê. Yek jê ew e ku hêzek bi têkoşîna îdeolojîk, yên din tesfiye bike yan jî di nav xwe de bimehîne. Ya din jî ew e ku, li gor realita iroyîn, yekkîrîna hemû hêzan e. Bi ya me, li gor şertîn welatî me tercîha riya duduyan kêmîtir zehmet e, bi xêr û bêrtir e.

mê mehkemê PDK-I kir. Qasî ez dizanim ifadên Dr. Şivan, Çeko û Brûsk, zeptên mehkemê di arşîva wan de ne. Agahdariyê rasttirin piştî eşkerekirina van belgan wê derkevin holê. Tevî vê jî, qasî ku ez hîn bûme bêyî ku têkevîm teferuatî, netîca ku min jê derxistiye, qenaeta min ev e: Dijayetiye di navbera Dr. Şivan û Seîd Elçi de hebû.

Pirs: Karemterê vê dijayediyê ci ye? Gelo dijayedî netîca wê yekê ye ku Dr. Şivan ji alî fikri de dîxwest bibe serdestê partiyê, yan hin sedemîn din jî hebûn?

Bersiv: Siyasi ye. Lî di ci

serûberiyê de, li ku û bi ci awayî, niha ne mumkun e ku meriv tiştîkî bêje. Delîl têre nakin.

Tê gotin ku Dr. Şivan parteyek cihê danibû, vê yekê vedişart. Wê demê ji Barzanî jî vedişart. Hîn negihîştibûn wê merhelê ku xwe eşkere bikin loma jî nedixwest avabûna partiyê eşkere bibe. Di rewşek wiha de Seîd Elçi diçe Kurdistana Iraqê, berê hay ji meselê heye, wê biçe Barzanî bibîne. Dr. Şivan dikeve wê tîrsî ku wê hemû xebatîn wî serobinî hev bibin loma jî serî li riyek wiha xist û Seîd Elçi da kuştin. Tiştê tê gotin ev e: Lî li alî din, agahdariyek ku min ji şahidekî wê demê wergirtiye, vî aliye mesele dixe şikê. Li gor vê agahdariyê berî ku partiyê deyne, Dr. Şivan cû Gilala, Barzanî dît, jê re da diyarkirin ku diwxaze tevî hin hevalên xwe partiyekê deyne û li ser vê yekê fikra wî pirsî. Li gor vê agahdariyê Barzanî avakirina partiyekê teswîbir, hin imkanîn teknikî, her wekî stensîl(tekstîr) ekê da, hefta bi izna Barzanî bû ku Dr. Şivan qezena ji doktoriyê bi dest dixe li kar û barê xebata partîtiyê serf bike. Gava em vê agahdariyê bidin ber yên din, şîka keşifbûna partiyê li ber çavê Barzanî radike. Bi kêmâsi divê meselek Dr. Şivan a wiha tunebe.

Di netîcî de, bi vê yan wê sedemî, qenaeta min ew e ku Dr. Şivan jî di mesela kuştina Seîd Elçi de heye. Lî gelo vê yekê bi hevalên xwe yên partiyê kir yan bi hin der û dorêni ji Kurdistana Iraqê re müşterek kir, ne eşkere ye.

Ji alî siyasi ve gava em lê bînîrin, bê şîk ne mumkun e, meriv teswîb bike ku Dr. Şivan bi sebebîn siyasi Seîd Elçi bîkuje. Ji alî din divê meriv her wiha teswîb neke ku pêşengîya tevgera Kurdistana Iraqê yan jî mehkema wê hukmî kuştina Şivan, Çeko û Brûsk da û bi destê hin kesen Kurdistana Tirkîyê ew gulebaran kirin. Ev ji alî siyasi de.

Lî ji alî dîrokî ve jî ji bo hukmekî rastîn divê mesele bi kûr û dûrî bê lêkolîn, belgên wê bînî derxistin. Piştî wê meriv dikare bigihîje hukmekî.

Vê meselê, demek dirêj, têsirek nebaş li hêzîn siyasi yên Kurdistana Tirkîyê kir. Hûn jî dizanîn ku endam û tereftarên partiya me, wek terefdarên Dr. Şivan hatîn nasîn. Wek me berê jî bahs kir wek berdewama têkoşîna wî hatîn nasîn. Ew ji herkesi bêtir xwedî li Dr. Şivan derketin. Li alî din PDK-T û piştî re tevgera KUK'ê jî tebîi xwedî li mîrasê Seîd Elçi derket, wek dewama wî xwe da xwiyakirin. Mesela kuştina Seîd Elçi û Dr. Şivan demek dirêj li Kurdistana Tirkîyê, di navbera terefdarên partiya me û yên PDKT û piştî re KUK'ê bû sedemî dijmina yetiyek hissî. İro helbet meriv

Divê lêkolînênu ilmî û tespîten siyasi neyên têkilhevkirin. Helbet ez nabêjim ku tespîten siyasi li ser lêkolînênu ilmî ava nabin, lê kes û rêxistinêni siyasi nikarin têkevin şûna kes û sazûmanênu ilmî. Di vî warî de esas xwendiyen pevvê divê lêkolîner bin, seroktiya siyasi divê encama lêkolînan li gor xwe bipîve, perspektîven siyasi jê derxe.

dikare ji dijminayetî yan sarbûnek wiha bahs bike. Bi qaneata min ev gavek pêş e. Di esasî de edî divê em bi awakî siyasi li mesela Dr. Şivan û Seîd Elçi nenihîrin, divê em xwe li gor wan li gor bûyera wan nekin xwedan mewquf. Buyer, bûyereka trajik a dîroka gelê Kurd e. Divê em bi çavekî tarîxî lê binêrin û wê têxin ciyê wê yê tarîxî. Ez wiha difikirim.

Pirs: Gava em li mesela xwedilîderketina xetta çîna karkir a îdeolojîk, siyasi û rêxistinî binêrin, ferqek di navbera dema berê û nuha de tê xuya-kirin. İro edî hema hema herkes qebûl dike ku tevgera siyasi ya sosyalîst perçê bûye. Ez dibêjim qey li ser helkirina vê meselê bîryarek kongra we ya 2. yan jî heye. Li alî din her li ser vê yekê, gotûbêjîn yekîtiyê di navbera we û PSKT, we û KUK-SE çebûn. Helkirina meselê iro di ci merhelê de ye?

Bersiv: Rast e, berî 12 ilonê, mesela yekîtiya tevgera sosyalîst ne di rojeva me de bû. Me buyer û rûdan di wê serûberiyê de nedidîtin. Hetta munaqeşen wiha, resmen çenebûbin jî, rast e, di serê xwe de, me xwe partiya çîna karkir ya bê hemta didit.

Ü inqilaba 12'ê ilonê hat, gelik rûdan jî bi xwe re anîn. Em rûniştin me ji nuh ve çav li mesela gerand, me dît ku ji wan meselîn ku divê em ji nuh ve lê vegerin, yek jê jî mesela yekîtiya tevgera sosyalîst a Kurdistanî ye. Çimkî me didit ku, hin partî û rêxistin derketine, di hin meselan de xwedan fîkren cihê ne, lê hin partî û rêxistin cihê jî hebûn ku di esas de li ser zemînê sosyalîzm bûn. Lî di hin meselîn welat de, di tespîtkirina karemterê merhelê de xwedan fîkren cu-da bûn. Ji gavavêtinek netîcek wiha me di kongra xwe ya 2. yan de tespîta han kir: Temam, partiya me, partiya çîna karkir e, lê wê şaş be gava ku em xwe partiyek çîna karkir ya bêhemta bîbînîn. Eşkere ye ku li dervayî me jî partî, rêxistin û kes hene ku di platforma sosyalîzma zanistî de ne, baweriya wan pê heye. Derdiket meydanê ku kadroyen ku baweriya xwe bi tevgera çîna karkir, bi sosyalîzma zanistî tînin di deren cihê cihê de kom bûne û ev yek tevgera çîna karkir zeif dixîne.

Bi salan di navbera me û PSKT de cihêtiyek esasî ew bû ku me bi awakî cihê li rewşa civakî ya aboriya Kurdistanê dînihîrt. Li gor tespîten xwe, me got ku li Kurdistanê sisteme ciwakî ya serdest kapîtalîzm(sermiyandarî) e, hevalen PSKT jî gotin ku nîv-feodalî

Nexwe di vî warî de wazîfe-yek jî ew bû ku, kadroyen tevgera çîna karkir yên li deren cihê cihê kom bûbûn, divê di bin şemsiya partiyekê de bîn civandin.

Li gor dîtinê me yekîtiya tevgera sosyalîst bi du awayan dikare pêk bê. Yek jê ew e ku hêzek bi têkoşîna îdeolojîk, yên din tesfiye bike yan jî di nav xwe de bimehîne. Ya din jî ew e ku, li gor realita iroyîn, yekkîrîna hemû hêzan e. Bi ya me, li gor şertîn welatî me tercîha riya duduyan kêmîtir zehmet e, bi xêr û bêrtir e.

Loma partiya me di Kongra xwe ya 2 yan de fikra yekîtiya tevgera sosyalîst avêt holê. Li ser vê, car carinan bi PSKT, KUK-SE û hin kadroyen re guftugoyen me çebûn.

Pirs: Hûn jî dizanîn ku li welatî me têkoşîne îdeolojîk a bi rîk û pêk nebû. Ku hûn alternatifî duduyan derxin pêş, ge lo wê problemen nuh dernek-evin pêşîya yekîtiya îdeolojîk.

Bersiv: A muhîm ew e ku quesda me ji yekîtiya îdeolojîk çiye. Ger em ji yekîtiya îdeolojîk, wek îdeolojiya sosyalîstîya zanistî fam bikin, partî, rêxistin û kadroyen cihê ku em behsa wan dikin ji xwe di nav çerçewa îdeolojîyek wiha de ne. Bi vê manê hîmekî, zemînekî yekîtiyê yê berbiçav heye.

Ji alî din, eger bi qesta tehlîl û berpêçûnen yan perspektîfîn ku di merheleyekê de em ji bo welat tînin, dîtin û pêşniyaren cihê ku di warê strateji û taktilan de dertîn, lê bê nihîrtin ji van yên girîng û xwedan xusûsiyeten cihêbûnê bi hin guftûgoyan û munaqeşan meriv dikare ji holê rake. Di hin meselan de jî pirr tebîi ye ku cihêtiya fîkî hebe. Di pirs û pirs-girêkîn welat yên têvel de, di meselîn rojane de ku meriv xwedî fîkren cuda be, bi baweriya min nabe sebebî ku meriv di bin şemsiya partiyekê de cih negire. Heta bi ya min hebûna cihêtiya fîkî di vî warî de tebîi ye, divê hebe.

Bi salan di navbera me û PSKT de cihêtiyek esasî ew bû ku me bi awakî cihê li rewşa civakî ya aboriya Kurdistanê dînihîrt. Li gor tespîten xwe, me got ku li Kurdistanê sisteme ciwakî ya serdest kapîtalîzm(sermiyandarî) e, hevalen PSKT jî gotin ku nîv-feodalî

Çirok

ÇENTE

**Aziz Nesin
Wergér: M. Lewendî**

Li işkeleya Kadikoyê jinek ciwan diqâriya!.

- Haho!..Hewar ee! Çentê min, çentê min!.. Bigrin, direve!.

Boşahî(qerebalixî) li nav hev ket.

Tolazekî pêxwas di ser pêlikên pirê re sisê-sisê xwe çeng dikir û direviya.

Jinika ciwan a rindik ji kesen dora xwe lavayî dikir û digot:

- Ci dibe, bigrin!

Diz ji ber çavan wîndâ bû, lê pênc deqe sun de diz, çente di dest de, tevî polisekî hatin ciyê bûye-re. Polis pirsî:

-Çentê kî ye?

Çentekî mezin, reş û birqokî bû. Jinika ciwan û rindik di nava bosahîye re derket, hat ba wan û got:

-Ê min e...Gelek sipas dikim.

Dizê pêxwas û tazî di nava lepê polis de, ji ber ku tiştek lê tûnebû, polis bi porê wî yê dirêj girtibû. Tenê şalek lê bû ku ew ji tev de ciyayî, laşê wî yê qirêj tê re xuya dikir. Polis ji jinika ciwan re got:

-Ji kerema xwe re hunê heta qeqolê werin.

-Çima?... Çentê min e. Ü herkesi dît ku vi merivî ji destê min girt û revand.

Polis:

-Ji bo ku em diz bidin mahkemê ,divê em ifâda we bigrin.

Polis û diz li pêşiyê, jinik jî li dû wan hatin qereqolê... Qomsêr ku guhdarîya jinikê kir sun de, berê xwe da dizê qirêjî û bêhnketî û bi ruyekî tahl, mirûzê xwe tirşikir û jê re got:

-Kuro ma tu fedînakî? Tu bi qasî kerekî yî, çima ji xwe re na-xebitî?

Diz, serî di ber de guhdarî dikir.

Qomsêr:

-Çima diziyê dikî ha..?

Diz hêdî hêdî serê xwe rakir û got:

-Ma qey ew ci dikan?

Qomsêr:

-De huş be.. Ezê rabim anu-ha...!

Qomsêr vegeeria ser jinika ciwan,

-Xanîmefendî di çentê we de ci heye?

Jinik:

-Perê min, rûja min, neynika min û pûdrîyera min.

Qomsêr:

-Çiqas perê we di çente de ye?

Jinikê dengê xwe nekir. Qomsêr kir ku destê xwe dirêjî çentê li ser masê bike, jinikê bi carê de destê xwe danî ser çente û got:

-Rica dikim, çentê min tev me-din, tê de tişten min i mahrem hene!.

Lê, qomsêr çente girt û vekir, tişten tê de hemî derxist, valayî ser masê kir. Di çente de bêyî tişten ku jinikê gotibû, hinek pe-reyên hûr û dused dolar hebû.

Qomsêr, çav li dolaran ket û pirsî:

-Te ev dolar ji kuderê anîn?

Jinik:

-Tu giliyek min nîne, ji kerema xwe kanê çentê min bidin, ezê biçim.

Qomsêr:

-Peyvê neguherîne, ez dolaran ji te dipirsim.

Jinik:

-Baş e ez çente ji we naxwazim, bila ji we re be...û xwest ku biçe.

Qomsêr:

-Bise, tu nikarî biçî... Te ev dolar ji kuderê anîn, divê tu ji me re bibêjî..

Jinika rindik, nihêrt ku tu çare nîne, serê xwe di ber xwe de xwar kir û got:

-Madam Elenî vê sibê dan min.

Diz serê xwe rakir, li qomser nihêrt, di bin simêlan re keniya.

Qomsêr ji jinikê pirsî:

-Li kuderê ye ev Madam Elenî?

Jinika ciwan bêyî dilê xwe, nav-nîşana Madam Elenî jê re got.

Qomsêr, polis, diz û jinik li ereba polisan siwar bûn û çûn.

Hatin ber apartmana Madam Elenî, ketin hundir, deriyê odekê vekirin, jin û mîrek di halekî ne xweş de li ser hev.. Qomsêr de-riyê odê din jî vekir, hemî wek hev.

Qomsêr qeherî û bi ser Madam Elenî de qîriya:

-Ev şes meh bûn em li vê malê digeriyan, nexwe van kar û baran hemî tu dikî ha... De ka bêje te van dolaran ji ku derê anî?

-Mişteriyekî dan min, navê wî Riza Beg bû.

Kesên ku di wî halê ne xweş de li ser hev hatin girtin; kesên mîr ji ber ku mîr bûn, hatin berdan. Kesên jin jî ji ber ku ne mîr bûn, girtin şandin nexweşana Axirkapîyê.

Di pê re polis, qomsêr, diz, jinikê ciwan û M. Elenî hemû di ereba polisan de, hatin ber apartmana Riza Beg. Riza Beg li ser apartmanê inşaatek çedikir.

Qomsêr pirsî:

-Ci dîkî?

-Qet!..

-Çawa qet? Ev karkir, ev hos-tayê dîwaran, tev de ji bo ci? Ne ku tu jî inşaata qaçax ava dîkî?

Diz serê xwe rakir, li qomsêr nihêrt û dîsa di bin simêlan re keniya. Qomsêr bi ser de qîriya:

-Erê de me fam kir ha!.. Ci di-nêrî û dikenî? Me fam kir ku tu ji wan bi namûstîrî ha!..

Diz di mahkemê de ji ber teşebuskirina diziye, heşt meh ceza xwar. Cezayê xwe qedand û derket der. Ü nuha wek hemwela-

tiyekî bi namûs ji xwe re dixe-bite. Lê li kuderê çentekî pîrekan bibîne, wekî ji nexweşya cuzamê bireve, jê direve...

Qomsêr ji Elî Beg pirsî:

-Ev dolar te dan Riza Beg?

Nikolay Vapsarov

N. Vapsarov yek ji mezintirin helbestvanen Bûlgari yê şoresser e. Di 22.XI.1909'an de li bajarê Bansko ji dayika xwe bûye. Pişti xwendîna xwe ya navendi, di sala 1926'a de li bajarê Varna dest bi dibistana billind ya deryavaniyê kiriye.

Vapsarov ji malbateke xizan û şoresser bû. Şertên jiyana malbata wi, ew zedetir ber bi xebata şoresseri û literatura şoresseri kîr. Pişti qedandîna dibistana billind Vapsarov weki karkereki di kargehan de kar kîr, rewş û pergala karkeri baş tegîha. Zîlm û zora ku li karkiran dihate kîrin bi çavên xwe dit. Vapsarov di helbestek xwe de jiyana karkeri wilô tîne ziman:

Ez li kargehê bûm

Dûman bi ezman diket

Jiyan li mirov teng dibû.

Di sala 1940'i de diwana wi ya pêsi "Sitranen Matorda" hate çapkirin. Di wê diwanê de helbesten wî yê herî xweş hatine rîzkirin. Her helbestek wî cihanek e. Dil û can dibîrjîn:

Cihê xwe dinasim

Di jînê de.

Bi erzanî

Ez xwe nadim.

Her eze binrim

Weki karkir

Di şerê bo nan de.

Di xebata çinîti de nîrawestan nîne, yan jîyan yan naman. Lî hozan bi jîyanê, bi serketinê bawer e:

Yek wê bin keve

Yek wê serkeve

Lê ye bi serkevê tu yî..!

Bawerî bi çekê xebatkara yê herî hêja heye, bawerî bi mirov, bi rojê têne heye...

Wê jîyanek bê

Xweşîr ji sitranê

û xweşîr ji

rojekê buharê.

Lî hozanê antifaşist ne tenê bi êş û nexweşîya gelê xwe dizane, ew dûr dihere, enternasyonalizm bîr û bawerîya wî ye. Li her derê li dijî sermiyandarîyê ye:

Ez li vîr

Ü li wîr im.

Ez li her derê me

Karkireki ji Teksaş

Hemaleki ji Cezayîr

Hozan im

Li her derê me ez..!

Bi hisret bi hevalê xweyi nexweş re, yê qurbanê ser-mayedar re dîaxîfê:

Hevalekî min hebû

Gelek çak bû

Lê... nexweş

Kuxtokî bû

Li ber firnê

Şevê 12 seetan

Hesin dîheland

Belê da em binêrin bi ci evinê bang zarakan dike:

Guh bidîrin bîçükno

Guh bidîrin bîçükên min!

.....

Wê nan hebe hingê

Wê nan hebel!

Ü di çavê we de wê serfirazi hebe.

Vapsarov endameki aktîv e Partiya Komunist a Bûlgaristanê bû. Di 1942'ya de, dema wezîfa partîyê bi ci tîne ji aliyê faşistan ve tê girtin. Roja 23.VII.1942 faşistan hozanê hêja gulebaran dîkin. Ew bi mîrani, li hember mîrîne rawestîya, baş bawer bû ku sîbê wê jîyan xweşîr be, şerîntir be. Li ber mîrîne halbestvanê hêja ji celadan re wilô digot:

"Bî zanebûn, bî agehdarî, min xizmeta welatê xwe kir. Naxwazim li ser vê yekê biaxîsim. Rehetê qet ji tu kesi naxwazim".

Jî bal gelek gelên cihanê helbesten wî hatine xwendîn û naskırın û tercumeyî gelek zîmanan bûne.

Vapsarov yek ji hozanen herî pêşin e ku xeleta Encümiena Aşî ya Cihani wergirtiye. Ev xelat pişti mirîna wî bi 10 sala (1952) hattye dayin.

Hozan jî bo dîlxwesi azadîya gelê xwe jîyan û ciwan-tya xwe hemî kiriye qurban.

Dayka hozan Elêna Vapsarov dibêje:

"Kurê min mirov bû, berî ku hozan be".

**Keder Bêmal
Sofya-Bûlgaristan**

(Ji Pirtûka Aziz Nesin a Fil Hamdi, rûpel 32 hatiye wergeran-din.)

ne karê aqila ye, lê rast e

□ Roj dirêtir dibil, ji ber ku dinya wek berê bi lez nazivire. 600 000 sal berê rojek tenê 21 seet bûye.

□ Gelemek(penüsek) nuh "qelema he-sab" dikare di dema nivisndinê de he-sab çêbike. Di hundirê "qelema he-sab"de çavek hatiye bicikirin û dema mirov bi vê qelemê dinivise çavê di hundir de tiştê nivisandî dixwîne û netica hesab pêşkeşî mirov dike.

□ Zarokên ku ji alî vitamîna çinko (zink) zeif in hafiza wan a gotinan ji zeif e. Li gor lêkolina ku hatiye kîrin, zarokên ku ji alî vitamîna çinko ve zeif in di xwendin û nivisandinê de zehmetiyê dikşinîn. Divê zarokek di rojekê de, li gor gîringiya xwe serê kiloyekê 0,5 mg çinko bistine. Ev reqem ji bo ke-sen gîhiştî 15 mg. e.

□ Zarokên ku sibê gelek kolhidrat dixwin ji alî konsentrasyonê ve zehmetiyê dikşinîn. Zarokên ku di taştê de xwarinê bi kîr dixwin hêsanter kon-santre dibil.

□ Mezinahiya dinê 14.900 milyar km çargoşe ye. Piraniya dinê ji behran pêk tê, tenê % 30 reşayî ye.

□ İşaretên rehêni(sinir) mirov di laşê mirov de di seetekê de 200 km. bi lez dilivin. İşaretek ji pêçîya lingê mirov di 3/100 saniyê de digihîje mejiyê mi-rov.

□ Dilê yekî/a 75 sali, heya 75 saliya wi/wê 2,5 milyar car lê dixe û 200 mil-yon litre xwin di hundirê laşê mirov de digrine.

□ Jinên ku bi kesen cixarekê re ze-wicî ne, rîska wan ya ketina nexweşîya dil 3 cara zêde dibe.

Meşaleyek civakî Charles Chaplin

W. Kurdnijad

merîka digere û bi vî hawî tê naskirin.

Chaplin di sala 1914'an de dest bi sinemayê dike. Ew wek hevmeslekên xwe bi karê piçük ranabe. Di 4 mehan de di 11 filman de dilize. Ew filmên wî ji ali rejîsor Lehrman û Mach Senet ve çedîbin. Chaplin di 27'ê Nisana 1914'an de bi alikariya N. Normand filmê xwe yê pêşin "Coug in a Cabaret" çedîke. Pişti vi filmi di 4'ê Gulanâ 1914'an de filmê "Conugt in the Rain" çedîke. Ev film ji ali senaryo û rejî ve filmê yekemê Chaplin e. Ji 7'ê Gulanâ heta 11'ê Çileya Pêşin (1914) Chaplin di 22 filmên cur be cur de rol distine.

Charles Chaplin di sala 1919'an de bi artîs Fairbanks Rickform û rejîsor Griffith re "Yekîtiya Hunermenda" ava dike û bi navê vê yekîtiyê filmê "A WOMEN OF PARIS" (Jinêka Parisi) idare dike. Ev film di nav filmên Chaplin de filmê wî yê dramatîk e. Di vi filmi de Chaplin rola

1250 dolar bistine û 14 filman çêke. Chaplin 14 filman di 11 mehan de xelas dike. Di sala 1916'an de jî icar Chaplin bi şirketa Mutual re peymanekî imze dike û li gora vê peymane jî 12 filma çedîke.

Peymana Chaplin bi şirketa First National re ne wek peymanen din in. Chaplin bi vê şirketê re jî 8 filman çedîke. Filmên wî hîm bi kalitetir dîbin û eserîn wî yê baş di vê demê de derdikevin holê. Ev eserîn wî "A Dogs Life (Jiyana Küçükeli) û "Askerê Sarlo" ye.

Charles Chaplin di sala 1919'an de bi artîs Fairbanks Rickform û rejîsor Griffith re "Yekîtiya Hunermenda" ava dike û bi navê vê yekîtiyê filmê "A WOMEN OF PARIS" (Jinêka Parisi) idare dike. Ev film di nav filmên Chaplin de filmê wî yê dramatîk e. Di vi filmi de Chaplin rola

Hindik-Rindik

Bersîva pîrê

Lawê pîrê ji ber xebata xwe ya şoreşgerî di hefsa Diyarbekir de girtî bû. Rojeke seredana girtîyan, pîrê rabû hin tif-tar kir tûrikê xwe û çû seredana lawê xwe. Pişti ku demek dirêj pa, dor hat pîrê. Lawê wê hat, di dû lihevpirsînek kin re, lawê wê jê re got:

- Dayê, ku tu carek din hatî, ji min re Quranê bi xwe re bîne. Pîrê şas ma, ji guhê xwe bawer nekir. Lî dûre bi qehr got:
- Xweli serê xweli ser.. ku te yê Quran bixwenda, ma karê te li vir ci bû?!

Sertê çênebûna derbêne leşkerî

Ji Parlamentoya Ewrûpa heyetek çûbû Tirkîyê. Hin parlamente-rên Tirk ew ezimandibûn şîvî. Gişa bi hev re xwarin vexwarin, êdi şev zîz bûbû; ji xwe re dest bi sohbatê kiribûn. Ji heyeta parlamente-rên Ewrûpa yekî ji parlamenterekî Tirk ê li kîlek xwe re got:

- Ma wê kînga li welatê we dawîya ihtîlalê leşkerî bîn lo?
Parlamenterê Tirk got:
- Kînga? Kînga ku her generalekî me bi derbak leşkerî carekê bû serekkomar û welat ji felaketê xelas kir, wê caxê!

Mele zêde dirêj meke

Mele li camiyê qala cehnemê dikir.

- Cehenem heft qat e. Di qata yekê de wê kesen bînemaz bîn şewitandin. Di qata duduyan de wê kesen xumarbaz bîn şewitandin. Di qata sisiyan de wê kesen kufurbaz bîn şewitandin. Di qata çaran de wê kesen...

Ji cimatî yekî xwe ranegirt, got:
- Mele, zêde dirêj meke. Nuha tu qateke ku meriv neşewitîne heye ya tuneye? Tu ji me re qala wira bike...

Şarlo de eşkere dike. Chaplin dibê senet ji bo gel e.

Chaplin di sala 1948'an de dest bi filmên xwe yê "M. Verdoux" (Mosyo Verdou) û "Limeligt" (Ronahiyên Sahnê) dike. Filmê bi navê M. Verdoux ji alî burjuwaziyên Amerika yê paşverû ve tê rexnekirin û li gelek eyaletên Amerika tê qedexekirin. Komisyona Parastina Faaliyetê Amerika" li ser vî filmi dixwaze ifada Chaplin bigre û li her derê li wî digerin. Chaplin telgrafekê ji Komîsyonê re dîşine û wiha dîbêje: "Ez teşwiqkarê aştiyê me".

Chaplin di 1952'an de bi pîreka xwe re derdikeve ge-ra Ewrûpê. Di wê demê de Wezîrê Dadgeha Amerika di heqê wî de mehkeme ve-dike. Armanca wan ew e ku bi riyên "qanûni" Chaplin li Amerika bê afarozkirin. Pişti vê qerarê Chaplin venagere Amerika. Chaplin filmên xwe yê bi navê "A King in New York" (Li Newyorkê Qiralek) li Londonê çedîke.

Chaplin pişti êş û jiyanek dijwar li Swîsrê bi cih dibe. Di navbera salên 1956 û 1964'an de jiyanâ xwe di-nivîse.

Di sala 1965'an de filmê xwe yê dawî çedîke. Navê filmê wî "A Contess from Hang Kong" (Konstesa Hang Kongi) ye û di film de Sophia Loren û Marlon Brando rol distînî. Ev film, filmekî trajedî-komedî ye.

Hostayê sinema dinê di 1977'an de li Swîsrê dimre. Wexta mir 88 sali bû.

Ew parêzgerekî aştiya di-nê bû. Ji ber bîr û bawerî û ahlaqen wî yê siyasi ew bû hedefa paşverûyan. Bi gotina Henri Pichette; Caplin, di meşela civakî de pêtîyek nevspîcûk e.

DIZD Ú QIRAL

Arêkerdox: Malmisanij

Cay bi, cay şı... Yew roc yew roc xal ú yew wariza hamey tê heti. Warizay Xali ra va:

-Xalo, bê ez ú tû ma şori xizna Padişay aki.

Xalî va: -Warizay mi, çiq ú çaqırñi xizna Padişay zift ú qîr (qîr) o, newbeçî ver di yê.

Warizay va: -Wa bo, ma şori.

Xal ú Wariza wariştî şî xizna ver. Xal şî qîrî miyan, Wariza, zî veciya polan-dê cey ser; altunê xwu veti, va:

-Xalo de vecî, inka newbeçî yeni!

Xalî va: -Ez nişna vecîya!

Se kerd nêkerd Warizay nişnaa Xalî veco, da piro serey **cey derra** kerd; altunê xwu (xwi) giroti hame.

Ma cey va: -Ka xalê tû?

Cey va hal ú mesela inawa. Va:

-Sewki ti wazena ez zî bimira, vaci. Nêki ha tû rî se-rey Xalî, xwu rî bibermi.

Keberi dekewti **ayê**, ca-yan, va "xizna Padişay abi-ya, dizdê ca **bewlî** niyo, yew leşî tede menda".

Wariza warişt, va: -Dayê, ez emşû şona leşa xaldê xwu ana.

Yew meşka şerabî, tay zî qitî giroti, şî.

Şî ki newbeçî ha xizna ver di.

Newbeçî va: -Ti ci geyre-nî?

Va: -Ez zî hameya xizna bipawa.

Newbeçî va: -La ay ci yo tû ardo?

Va: -Ino zî tay şerbet o. Mi va ma borî wa pey hewnê ma nêro.

Ard heryew tay şerab da **bede**. **Cînî** werd, heryew cay di kewti. Hergû qiti peynîda yewerî ra kerdi, warişt leşa xaldê xwu veti, **rayırî ser na**, şî.

Leşî berdi miyandê keyî di **limiti**. **Abûasan** gilana padışayan ú qiralanê ay w^wlatandê bîna eşnawit, erşawit va:

- Ti senê padîşa yî ki ti nişni yew dizdî vecî?

Padişâ **celliya**, warişt tay altunî kuçan di raşanay, va "mêrdimo banderbiyaye derêno altûnan gêno".

Hima wariza şî, binê sewlandê xwu qîr kerd, şî hame, şî hame; çiki ayê al-tuni bîy bindê sewlandê cey ra mendî. Newbeçî **hin** hewney ki çiyekî kuçan di çinno.

Padişâ hewniya ina zî nêbena, ina ray xeberi vila kerdi, va:

- Dizdê xizna kam ki esto, Padişay soz dawo ki têkilê cey nêbena.

Wariza ki ina xeberi eş-naweno, wardeno şonû Pa-disay heti, vano:

- Dizdê tû ez a.

Padişâ vano: -Tû senêwa kerd?

Vano hal-hewal mi ina kerd.

Padişâ vano: -Heze tû

kerd mi, ti nişni yew bikî qirali zî?

Vano: -Ez şina labrê mi rî yew postey keli bigiri. Se-rey yew mûyda cey yew saz pa ki, ayê sazî hergû yew wa yew hewa ra veng vecî.

Padişâ vano: -Ina tena?

Vano: -Yewna zî qutî.

Wariza postey keli gêno, şonu locinda qirali ser o yew ray posti tê şaneno.

Qiral vano: -Hela **heşenî**!

Di-hîrê ray tê şaneno, yew **zimî** ú nali dekwena miyandê key qirali. Qiral terseno.

O locini ser ra veyn **deno**, vano: -Qiraal!

Qiral vano: -Ha!

Vano: -Ti zanî ez kam a?

Qiral vano: -Ney!

Vano: -Ez Gangêr a. Ez ha-meya ganê tû bigira!

Qiral tersî ver recefeno, vano: -Ti zanî.

Wariza vano: -Tû rî hîrê rocî misa'de. Mêrdimandê xwu ra helaley biwazi, ez yena ganê tû gêna.

Hirê rocî qedêni, şonu qutîya xwu gêno, yeno veyn deno, vano:

- Qiral, temaam?

Qiral vano: -E!

Vano: -Ti yew mîrimdo zav pîlî i. Bê ez tû deka ina **ma'fa** (qutî) miyan, tû bera diwandê Hûmay. Ewta nê-beno ki ez ganê tû bigira.

Qiral vano: -Wa bo.

Qutî banî ser o roneno. Berê **ca** akerde verdeno, şonu xwu limneno. Yeno ki qiral şîyo miyan, berê ca padawo.

Vengan dekweno, vanî "dizdê Padişay ha yeno, yew qutî paştî ra ya, wa **yewer** vengê xwu nêko!"

Wariza yeno, raft şonu diwandê Padişay eki têdi ha roniştey ow veng yewerî ra nêvecêno. Ca roneno, vano:

- Qiraal!

Qiral vano: -Ha!

Vano: -Ma hamey diwan-dê Hûmay. Ez wazena ki ti tîkê heway herî bizirri.

Qiral dest bede keno "hî hî hîy.." zirreno.

O vano: -Bes! Tikê heway pisîngi bina'wi!

Qiral vano "na'w, na'w, na'w..." **Hima** çiki ay ci-m'etê padîşay esto hiweno.

Warizo vano: -Bes! Tikê zî heway kutikan bilawi!

Qiral vano "hew, hew, hew.." laweno.

Cim'et vano: -Oşt, oşt, oşt!

Yew ten vazdeno bede, qu-tî akeno. Qiral vecêno, hewnenô ki haylow!.. Eki cim'etê padîşay dekerde wo.

Padişâ vano: -Qiral tû vi-rî yeno? Tû mi ra vatnî "ti nişni yew dizdî mîrdiman-dê xwu miyan ra vecî".

Qiral vano: -Hay hay ki hezey tû ya. Gerek mîrdim pill qalî nêko ú raft a bext bi dizdi zî nêbena.*

* Na estaneki 1977 di zey vatisê yew Qizlaniji arê biya (Qizlan: yew dewa na-hiyey Gêl'i ya).

Dimilki (Zazaki)

Deyîrê Ma

Arêkerdox: Malmisanij

Zikîf kû Emo'y berû. Emo'y berdi to ser û.

Xal Şero, ha Xal şero! Banê to banan ser û, Key to dew ra teber û. Wa yew Emo'y nêberû. Çimê to Emo'y ser û, Xela to serî ser û.

Hec' Hecî, Hecî Hecî! Hec' Hecî, ana meki! Cayê xwi ca'nim meki! Cinnetê baqî şe ki! Hec' Hecî, Hecî Hecî! Wirdî giş to vecî! Ti şaristanan ra vecî!

Ma şorî Mehla Derî³, Weyşi (wenîşı) mihînda

Gergerî,

Şer roni, şerê seferî, Hemîna deki pey berî, Ez û ti yewbina berî.

Zikîf Bego ki dikan di, Sewlê surî lingan di, Espar bi ha Pîran⁴ di, Odada Hecî Têloy⁵ di, Heqîbe hanî yû leqan di, Misheb (Mishef) hanî yû çokan di.

Xal şero, ha Xal Şero! Çimê to Emo'y ser û(o).

1 Na deyîri zey vatisê yew Qizlaniji nusiyaya (Qizlan: yew dewa na-hiyey Gêl'i ya).

2 **Babay Hes'i**: Zikîfo Gêlic (waşteyê Emo'y)

3 **Mehla Derî**: yew mehla Gêl'i ya.

4 **Pîran**: yew qezay Diyarbekir o.

5 **Hecî Têlo (Hecî Teylo)**: yew Pîranij o (soyadiyê Key Hecî Têlo'y "Akay" o).

LINGA MIN A TEWENA

-Day, day, dayê, linga(ninga) mi!

-Dayê heyranê lingda to. Meşti şina sukda to, Ana darîyê (daruyê) lingda to.

-Linga min a tewena, Sewlê surî wazena. Kutika belek lawena. Bana[n] ser ra geyrena.

-Verê banî simaq o, Peyê banî simaq o. Darîyê lingi toraq o, ha! Darîyê lingi toraq o.

-Ax lê gewrê, derdê to! Ax lê rindê, derdê to! Şar mireno serdê to. Qotik bêro marda to, Qotik bêro pêrdê to*.

* Na dayırı (dêri) zey vatisê yew (jew) Çêrmûgiji nusiyaya (Çêrmûg: yew qezay Diyarbekir o, bi Tirkî ti ra vanê Çermik).

BÊ KÊ MA¹

Na deyîri di lajek û keyneki veracê vanê : (Lajek)

-Keynê, rindê, bê kê² ma!

(Keyneki)

- Pîra şima vit-vitok a,

Kêberê³ Sima xir-xirok o, Dela şima hew-hewok a.

(Lajek)

- Pîr rişena⁴ rezî ver, Del rişena pesî ver,

Nicar⁵ ana kêberî ser, Keynê, ti bê kêtê ma!

1 Na deyîri zey vatisê yew dewijê qezay Çêrmûgiji nusiyaya.

2 kê: keye, çeye, çê

3 kêber: ber, keyber, çêber

4 riştiş: rusnayene, erşawitiş, şawitiş, şawutiş

5 nicar: necar, nejar

EMA MÎRA¹

Em Ema(Emo), Ema Mîra, Emgura rezdê hîra, Werdena kal û pîra, Werdena kal û pîra.

Hey herê, wa bo, wa bo!

Engura rezdê ma bo, Ta'mê fektê xorta bo, Ta'mê fektê xorta bo.

Ey ibo, ibo, ibo!

Pistin pirrê jî² gî bo.

Yaxir³ bivaro, hî bo.

Tîjî⁴ akewo sî⁵ bo.

Qelinê⁶ Emo barê pem' (peme) o.

Werdê⁷ Emo jew⁸ cem o.

Nameyê mîrdey to Hemo,

Qahriyêno, herê gem o.

1 Na deyîri zey vatisê yew dewijê qezay Çêrmûgiji nusiyaya.

2 jî: zî, kî

3 yaxir (yaxer): varan, varon, varo, varûn, varû

şilli, şili, silî, silîye

4 tîjî: tîc, tîci, tîje, tîji, tînci

5 sî: sîy, kera, kerra, kemere, kemur

6 qelin: qeln, qalin, qelen, qelm, qolind

7 werd: wer

8 jew: yew, yow, yo, zew

Dûmahiika Nivîsan

Kongra yekemîn a Yekîtiya Hiqûqnasen Kurd

destûrê li Kurdistana Bakur kesen ku di Zanînhega Hiqûqê de heta sinifa 4'an xwendinê û dawiyê mecbûr mane ku welat terk kîrine, karin bibin endamê Yekîtiyê. Li Kurdistana Rojhilat jî kesen ku Zanîngeha Siyasî xelas kîrine karin bibin endamê Yekîtiya Hiqûqnsen Kurd. Kesen ku Zanîngeha Hiqûqê sinifa 1, 2 û 3'yan de bûne û mecbûr mane welat terk bikin, ew jî karin bibin endamên namzet.

Kongrê çend biryaren girîng jî girtin. 1) Yekîtiya Hiqûqnasen Kurd, ji bo parastina gelê Kurd, di dadgehê navnetewî de bibe aliye û bi serê xwe jî di dadgehê navnetewî de bikare doza mafîn gelê Kurd biparêze. 2) Ji bo

"Mafîn mirovatî yê Kurd" avakirina komelekê pêwîst dibîne ji bo damezrandina komelek ku hemû Kurd di nav de cih bigrin, bibe teref û alîkariyê bike. 3) Danezanek bê amedekirin. 4) Ji bo endametiya Yekîtiya Navnetewiya ya Hiqûqnasen xebat bê kirin 5) Derxistina bultenek.

Xebata bingehî ya vê yekîtiyê di sala 1984'an de dest pê kir berhemên xwe iro da.

Grûbek hiqûqnasen Kurd di Nîsana 1984'an de kom bûn. Di nava van hiqûqnasen Kurd de rehmetî Mustafa Remzî Bucak jî hebû. Di vê civînê de li ser yekîtiya hiqûqnasen Kurd muñaqeş hat kirin û pêşniyar pêşkêş bûn. Di encama civînê de biryar

hat girtin ku yekîtiya hiqûqnasen Kurd ava bibe. Lî belê di vê civînê de ji bo avakirina yekîtiya hiqûqnasen Kurd hejmarê têr nabînin. Biryar didin civînek din çêkin

Hezar mixabin di vê demê de sedemîn siyasi yê Kurdistanê mecal nade ku gelek hiqûqnasen Kurd besdarî civîna duduyan jî bibin. Tenê hejmarek kêm ji hiqûqnasen besdarî civînê dibin. Di vê civînê de biryara avakirina Yekîtiya Hiqûqnasen Kurd bi fermî tê qebûl kirin. Ji sê hiqûqnasen komîteyek tê ava kirin. Ew komîte jî 3 wezîfe digre ser milê xwe. 1) Amedekirina destûrê, 2) Li Parîs pêkanîna sedemîn hiqûqî 3) Amedekirina kongreyekê. Komîte wezîfa xwe ancax di 5 salan de anî cî.

1500 Karkir jînên...

Karkir di nivîsa xwe ya serîlêdana mahkemê de wiha dibêjîn: "Wek mezinê malê ez li hember jina xwe ji bo meselîn aborî zehmetî dikşînim. Wek karkir ku di Daîra 9'em a rê (Karayolları 9. Dairesi) de dixebeitim û meşâku distînim têr min nake. Ji bo zêdekirina meşâku me ku heta iro me daxwaz kiriye bersivek erêni nedane me. Perê ku dikeve destê

min têra lazmatiya malbata min nake. Ji bo vê rewşa xirab herroj di navbera min û jina min de muñaqeş dertê. Measê ku distînim heq nade min ku sifetî mezinê malê li ser min be. Ji ber vêya jî ez dixwazim dev ji jina xwe berdim."

Ji ber ku karkiran nikarbûn 14 hezar pere razîn muracata wan ji alî mahkemê nehat qebûlkirin.

ÎBNÎ XALDÛN

Berê teoriya Darwîn ya Guhertiya (evrim) bîyolojîkî jî di "Mukaddîme" da ev hatine nivîsandin; "...cinsî herî bilind yê nebatan nêzîkî cinsî herî nizm yê heywana ye.... Heywan ji vê tebeqeya bilind peyda bûye û cins û cûrên wî zêdebûne, bi awayekî tedricî heya pêkhatina însan (xwedî fikir û hizirkirina) bilind bûye". Bi dîtina Îbnî Xaldûn, însan heywanê siyasi ye (çawa Arîstotel dibêje) yê, ku dikare bifikire, hizir bike. Desten xwe bi kar bîne.

"Asabiyet"

Terîmek din jî ya ku Îbnî Xaldûn bi kar anye "asabiyet" e. Ji vê gotinê mebesta wî ica hêz e, ku li ser ruhê yekbûnê pêkhatî. Yanî, ji asabiyetê du tiştî têr fêmkirinê; yek, ruhê yekbûnê; ê din, hêza ku ji wê tê holê. Ji bona vê, asabiyet him piştigirî û him jî di me'nâ xwedibûna hêz da ye. Li gor Îbnî Xaldûn çavkaniya ewlin ya Asabiyetê ehîlî û nesep (soy) e. Lî, bes peywendi yêvan tiştan têr hebûna Asebiyetê nake. Îbnî Xaldûn, "...paras-tina ji êrîşen dijminan û belavkirina êrîşkeran (û qezencikirina serwetan) û dagirkirin, dibe ser hev ciwandina şexsan û ji vê ra jî Asabiyet tê gotin. Îbnî Xaldûn "asabiyetê" wek faktorek bingehîn ji bo avakirin, idarekirin û parastina dewletê dibîne. Di sosyalpsikolojiya heyamî da, terîmek wek (group feeling) "hisa grupî" ya ku faktorekî girîng ji bo çêbûn, xwe mobilizekirina civakê, grupê ye, heye. "Asabiyet" di vê me'nê da hatiye bikaranin.

Îbnî Xaldûn û Kurd

Li dervayî dîtinê civakzanîstî Îbnî Xaldûn li ser civakên konkret jî dîtinê xwe diyar kirine. Li ser Kurda jî di pirtükên wî da em rastî pirr tiştan têr. Tê xuyakirin ku li ser civaka Kurda agahdariyê Îbnî Xaldûn hebûne. Lî, heya nuha lêkolînek taybetî li ser vê

Li Swêrekê jî karkirên Sendîka Yol-Îşê ji bo nerazîbûna xwe li dij hukumetê bidin xwiyanikirin bi tevayî zarokên xwe derxistin fitrotinê.

Di dawîya qirnê XX'an de zordariya ku li Kurdan tê qewimandin gelo li cihanê nimûnê wê hene, ku mîr ji bê çaretiyê jînên xwe berdin û zarokên xwe derxin firotinê?

tuneye. Pirtûka Arşak Poladyan; "Kurdî, VII-X vekax po Arapskim istoç-nikam" ya ku di 1987 de li Êrîvanê derket, agahdariyek qismek ji dîtinê Xaldûn di derheqê bûyeren dîrokî yê konkret da di. Ev bêtir li ser xanedan, eşîr, berxwedanê Kurda li dijî Ereban û hwd. Di derheqê bûyeren dîrokî yê Kurdi de li gora Poladyan tiştîn Îbnî Xaldûn nivîsiye nêzîkî dîtinê At-Tabarî (838-923), Îbnî Al-Asir (1160-1233), Îbnî Kesîr'ê (1300-1372).

Îbnî Xaldûn daye xuyanîkirin, ku Ereban Misilmantîye di nav Kurdan de ne bi hêsanî bîlaykîrine. Di danqebûlkirina İslamiyetî di civaka Kurdi du metod hatine bikaranî: Bi darê zorê, ser û qetîfîman (unvatan) û bi şîrînî, "dostanî", bi îmzekirina peymânen aşîti (sulhan), (A. Poladyan p.10).

Di "Divan El Mubteda ve El-Xeber Fi Axbar El-Arab ve El-Acem ve El-Berber" ya Îbnî Xaldûn de li ser Kurda tiştîn girîng hene. M. Emîn Zekî, ji Îbn Xaldûn ên serdema dagirkirî Timûr li Kurdistanê istrîfade kiriye. Ji aliye sosyojîkî li gor dîtinê Xaldûn civaka Kurda pirr entere-sant bû. Ji ber ku, wî dixwest, bide izehkîrinê, ku piştî bûyerek radikal di civakekê de, jîyana civakî, urf û edetîn wê, jîyana çandî û psikolojîkî çawa têr guhertin. Rewşa jîyana civaka Kurda piştî dan qebûlkirina misilmantîye bi nêrîneke wusa lêkolandîye. Li gor Îbnî Xaldûn bi hatina Misilmantîye bi Ereban, bi çêbûna dewra hukumdariya wan; dewra berê, dewra tradisyon, edet, dîn û zimanîn, kulturê berê (ya Kurda jî) tesîrî van li ser jîyana civakî berbi qelsbûnê û ji ortê rabûnê va çû. Urfa û edetîn her nîfî û şerîn jîyana wan li gor karekterê iktîdara xwe diguhurîn.

Dîtinê Îbnî Xaldûn li ser civaka Kurdi pêwîste bibe babeta lêkolîneke din.

Panel li ser rojnamegeriya Kurdi

Ji alî Komela Kurd li Stockholme di 6'ê Gulanê de li ser pirs û pirsegirêkên rojname û kavorên Kurda ku li Swêdê derdikevin, panelek hat organîze-kirin. Di Panelê de nûnerên kovar û rojnamen jîr besdar bûn: Armanc, Berbang, Roja Nû, Mamosî Kurd, Kurdistan Bulletin, Svensk-Kurdisk Jurnal. Nûnerên Kurdistan Press, Serdemâ Nû û Berhem, herçiqas hatibûn dawetkirin jî lê de panelê de besdar nebûn.

Nûnerên rojname û kovaran li ser pirs û pirsegirêkên; xebîr û zimanê xeber, şeklê roj-

namê ji bo xwendevanê Kurd divê çawa be? Problemên me di dayina xeberan de ci ne? Peywendiyê xwendevan û rojnamen Kurdi divê çawa bin? Problemên kovarên ku li ser Kurda bi Swêdî tên weşandin ci ne? Peywendiyê kovarên ku bi zimanê Swêdî der tên û rojnamen Kurdi niha çawa ne û divê çawa bin? Problemên rojnamen Kurdi ku li Swêdê derdikevin ci ne? sekinî û munâqeşe kiri. Ü piştî panelê bersivîn pirsên guhdaran hat dayin.

Êdî divê em bi awakî siyasi...

Helbet ez nabêjim ku tespîten siyasi li ser lêkolînê ilmî ava nabin, lê kes û rôexistinê siyasi nikarin têkevin şûna kes û sazûmanen ilmî. Di vî warî de esas xwediyê peyvê divê lêkolîner bin, seroktiya siyasi divê encama lêkolînan li gor xwe bipîve, perspektîven siyasi jê derxe.

Ne li cem me tenê, welatên sosyalist jî tê de, li cem hemû partiyen komunist, di vî warî de dîtinê şaş hene. Dîtinek bi vî awayî heye ku partiyê, serokatiya siyasi dixe pêşîya hemû lêkolînê ilmî yê civakî û mekanîzma hemû awe biryaran. Li welatên sosyalist, ev, bi salan her wiha meşîya. Profesorek gava bixwaze lêkolînek aborî bike, ji bo ku lêkolîna wî qîmetek zanistî bigire, divê berî her tiştî ji Marks û Engels, pişt re ji Lenîn û paşıya paşî jî ji Sekreterê Giştî yê partiyê yê wê demê tiştî werbigire. Zihniyete tek wiha hat bi cîhkirin. Gîhaşt nuxtek wiha ku, aliman, ne ku lêkolîn kirin, ketin hewla wê yekê ku lêkolînê wan li gor bîr û bawerîyê wan ava bikin.

Lê ya ku ez difikirim, ne ku a-limek di warê zanebûn û pisporiya xwe de ji sekreterê giştî yê partiyê cumlan bigire, di şûna wê de divê sekreterê partiyê gava xebata siyasi dike ji encama lêkolînê wî aliman, an wê dezga ilmî cumlan bigre. Ez difikirim ku divê rî û dirba xebatê li gor niha bê berovacîkirin. Ez vê yekê di mesela ku divê em çawa di têkiliyê navbera ilm û siyasetê de bigîhê, dibêjîm.

Pirs: Ez dibêjîm qey ev mesele, ne meseleyek wiha ye ku meriv bes li hêviya aliman bi-hêle. Em li welatên din dinêrin, siyasiyên wan jî bi awakî ilmî çedîkin.

Bersîv: Piştî lêkolînan ger ez bawer bikim ku sîstema civakî ya serdest sermiyandarî ye ez nabêjim ku dev ji vê bawerîyê berde. Yekî PSKT ger bawer bike ku sîstêm nîv feodalî ye, nebîjim ku bila dev ji bawerîya xwe berdin: Munaqaşeyek wiha zêdetir munaqaşeyek akademîk e ku divê ji alî aliman, akedemisyana ve bê kirin û armancen nîha jê bê derxistin. Li gor dîtina min di partiyê de ger di meselên stratejî de cihbûnê neyne, rî li ber yekîtiya kar û bar nebire, ferqiyetîn wiha divê nebin bend di cihgirtina nav partiyê de.

Ez mesele, di esasê xwe de ji nêzîk ve girêdayî ye bi problemen sosyalizmê ve. Mesela ku, partiyek, serokatiye siyasi divê di tespîta sîstema civakî ya welatekî de jî xwedî gotin be di vê behsê de jî divê xwe otoritek tik û tenê bihesibîne, bi ya min şâştiyek e. Seroktiya siyasi, mekanîzmayek e, aparatê e ku siyaseta welat idare dike. Ev, divê nebe wê enamî ku: seroktiya siyasi di hemû warên civakî de di hemû warên jîyanê de jî tespîtan bike û xwedî peyva dawî be.

Bersîv: PSKT di kongra xwe de hin tişt dan diyarkirin, me jî wek bersîv tiştin nivîsandin. Piştî çend gavê gotübêjan xebatê me yên di warê yekîtiyê de rawestîyan, me ev yek ilanî raya giştî jî kir. Nuha tu gavek berbiçav nîne. Bi KUKSE re jî me gav û xebatê xwe di belavokek tevayî de dabûn diyarkirin. Ji ber hin sedeman ew jî di wê qonaxa belavokê de ma.

Dûmahiika wê di hejmara bê de

Nêzbûna PKYS û PKÇ serkeftina sosyalizmê ye

Hesen Mizgin

Piştî karûbarekî dûr û dirêj, şertên civîna zîrveyî ya navbera du dewletên sosyalist hatin afirandin. Hevdîtina Mihail Gorbaçov û Deng Siyaoping ne bi temamî be ji hema hema dawiya dijitiya du dewletên sosyalist anî.

Piştî şoreşa Çinê danûstendina YKSS û Çinê pîr baş bû. Lî belê piştî Kongra XX' emin a PKYS ev danûstendina baş roj bi roj ber bi nebaşiyê çû. Siyaseta PKYS a li ser çekdaxistinê û ji bo vê armancê pêşdebirina danûstendina bi DYB re, bîr û baweriya li ser şerê atomî, li ser stratejiya şoreşa dinê û hwd. bû sedema nexweşbûna navbera PKYS û PKÇ. Herdu dewlet ji di sala 1967'an de gazî balyozên xwe kirin û YKSS hemû kadirêن xwe yên leşkerî, teknikî, tenduristî û çandîni(zirai) yên ku ji bo avakirina Çinê li Çinê bûn, gazî welat kir.

Di riya avakirina sosyalizmê de herdu dewlet ji gor bîr û baweriya xwe rîcîka xwe tespît kirin. Lî belê him PKYS û him ji PKÇ di avakirina sosyalizmê de -herçiqas gavêن giring hatibin avêtin ji- şâşitîyêne mezin kirin.

PKYS pîr caran ji bo başkirina danûstendina bi PKÇ hewl da xwe, daxwaza civînên zîrveyî kir, lî belê PKÇ tim û tim bi riya hin şertên giran bersîva erêni neda.

Ji sala 1967'an û vir de -nêzî 30 sal- jiyan û cînartiya herdu dewletên sosyalist di xeyd û dijmintiyê de derbas bû. Lî belê piştî guhertina siyaseta PKYS- him siyaseta hundir û him ji ya derve -him li dinê û him ji li welatên din ên sosyalist guhertinê pozitif çebûn. Ev siyaseta nuh ya PKYS riya başkirina danûstendina bi PKÇ re ji vekir. Iro him PKYS û him ji PKÇ, him di avahiya dewletê de û him ji di avahiya partiyê de dest bi reforman kirine. Tu şik jê tuneye ku ev reformen nuh bê dijwarî pêk nayê. Ji ber vê yekê ji nêzbûna herdu dewletên sosyalist di helkirina hin pîrs û pirsgirêkan de fersendeke pîr baş e. Ji ber ku hedefa herdu dewletan ji avakirina sosyalizmê ye û di vê rê de pîrs û pirsgirêkan wan ji hev pîr ne cuda ne.

Nêzbûna PKYS û PKÇ ne tenê ji alî helkirina hin pîrs û pirsgirêkan herêmî lê ji alî hin problemen navnetewi ji pêwîstiyêk bû. Hevgirtina du dewletên sosyalist wek YKSS û Çin him di helkirina pîrs û pirsgirêkan herêmî de him ji di afirandin aştîya dinê de wê rolek pîr giring bilize.

Çawa ku siyaseta PKYS ku bi perestroyka û glasnostê hate navandin, hin dijitiyê sosyalist û komünîstîn dinê ji holê rakir û imkanîn yekîtiya parti û grûbîn sosyalist û komünîstan afirand; wê nêzbûn û hevgirtina PKYS û PKÇ ji imkanek wiha biafirine. Wê nermbûnekê di nav hêz û grûbîn ku ji ber dijitiya herdu partîyan ji hev dûr ketibûn peyda bike. Perçebûn û belavbûna hêzên sosyalist him di aştîya dinê de him ji di tékoşîna rizgariya gelên bindest de qelsbûn peyde dike, şerê rizgariyê dereng dixîne.

Fîsa abonetiya Armancê

- Salek
- Şes Meh

Abonetiya salekê
120 Skr. 120 FF. 20 \$ 35 DM

Tarîx:
Nav û paşnav:
Navnîşan:
.....

Welat:
Postgiro: 50 37 99-9 Sweden

Heqê abonetiya xwe li ser postgîroya jorê bişînin. Fotokopiya kvîtoya heqê abonetiye û fişa jorîn dagirin li ser adresa jêrîn ji me re bişînin.

Adres: P.Box: 6004, 172 06 Sundbyberg/Sweden

Civîna zîrveyî

Danûstendina PKYS û PKÇ baş dibe

Dema Deng Siyaoping xêrhatin da Mihail Gorbaçov wiha got: "Bi vê fersendê em dikarin eşkere bikin ku danûstendina YKSS û Çinê ber bi normalbûnê diçe. Ev tê wê manê ku danûstendina PKSS û PKÇ ji ber bi başbûnê ve diçe."

Mihail Gorbaçov ji di şîva ku ji bo şerefa wî ji alî Serekomar Yang Şangun ve hatibû dayîn, axaftinek kir û hêviya xwe ya domandin û başkirina danûstendina herdu dewletên sosyalist anî zi-

man û wiha got: "Danûstendina me ya iro kete gaveke bi kalite". Di axaftina xwe de li ser şiklê danûstendina YKSS û Çinê ji rawestiya û bi sê bendan formule kir. 1) em ji prensibên li ser hurmetgirtina serxwebûn, destnedana herêmî, êrîşnekarî, têkilnebûna karê nav xwe, wekhewî û di aştîyê de qebûlkirina hevûdû re dibêjîn belê. 2) Em ji hevkariya aborî û çandî re, li ser her babetê, him resmî him ji şexsî ji gotûbêja

siyasi re dibêjîn belê. 3) Ji bo bişâftina hin pîrs û pirsgirêkan navnetewi û herêmî; ji hevkariya herdu dewletan re em amade ne.

Serekdewlet Yang Şangun li ser danûstendina PKYS û PKÇ wiha got: "Herçiqas danûstendina me di dema buhuri de bi êş û elem derbas bûbe ji, iro gotûbêjîn di navbera serekdewlet M. Gorbaçov û Deng Siyaoping, Zhao Ziyang û Li Peng de nîşana başbûnê didin me."

Li Çinê tevlîhevi firehtir û kûrtir dibe

Di 15'ê Gulanê de Mihail Gorbaçov û Deng Siyaoping li Pekînê hevûdû dîtin. Hevdîtina wan dîrokî bû. bala hemû dinê li ser vê civîna zîrveyî bû. Piştî 30 sal, cara yekem du serekîn welatên sosyalist hevûdû didîtin. Li pêş wan helkirina pîrs û pirsgirêkan pîr giring hebûn.

Pêkanîna vê civîna zîrveyî ne rehet bû. Çinê ji bo vê yekê hin şert anîbûn pêş. Diviyabû leşkerên YKSS ji Afganistanê û leşkerên Vietnamî ji ji Kamboçayê derkevin û leşkerên YKSS ên li sînorê Çinê bêtin kêmkirin. Wek tê zanîn ev sê şert ji hatin bicîhanîn. YKSS hejmara leşkerên li sînorê Çinê 200.000 kêm dike. % 70 ji leşkerên YKSS ên li Moxolîstanê dest bi terka Moxolîstanê kir. Vietnamê ji soz daye ku piştî hilbijartina meha Îlonê wê leşkerên xwe ji Kamboçayê bikşîne.

Du meh berî ji seredana Mihail Gorbaçov li paytexta Çinê; Pekînê xwendevanen unîversîte bi daxwaza azadî û demokrasiyê dest bi mitîng û boykotan kiribûn. Tevgera xwendevanen roj bi roj fireh bû û hejmara xwendevanen ku tev li mitîng û boykotan dibûn roj bi roj zêde dibû. Tevgera xwendevanen ji unîversîtan ber bi kolan û meydanê Pekînê fireh bû. Karkir û xebatkar, doktor û hemşire, rojnamevan û gundî ji tevî tevgera

xwendevanen bûn û piştgiriya xwe ji bo daxwazên xwendevanen sanî dan.

Wek tê zanîn di salên 80'yî de PKÇ dest bi hin reforman kir. Bazarêñ xwe ji welatên kapitalist re vekir. PKÇ dixwest ku bi hin reforman ekonomiya xwe biguherîne û pêşde bibe. Lî belê bervajîya pêşdeçûnê, zehmetiyen dijwar derketin holê. Enflasyon gihîşte %18 û di hin bajaran de ev reqem bû %22, ji alî dewletê daxwaz hate kirin ku milet tasarûf bike, bihabûn û ruşwetxwarinê dest pê kir. Wisa bû ku ekonomiya Çinê tevlîhevi bû. Ji ber vê yekê ji ne razîbûna gelê Çinê roj bi roj zêdetir bû. Bi milyona însan ji bo ne razîbûna xwe şanî bidin û reformen ku PKÇ soz dabû, pêkbîne, rojekê zûtir bixe rê daxwaz û pêşniyarên xwe bi şîar û banderolan pêşkêşî PKÇ kirin.

Xwendevanen unîversîte ne tenê li Pekînê lê li bajaren din ji dest bi mitîng û boykotan kirin. Ji bajaren din ji bo piştgiriya xwendevanen li Pekînê bi hezaran xwendevan, karkir û xebatkar berê xwe dan Pekînê.

Xwendevanen Çinê daxwaz di kin ku; a) Deng Siyaoping (Serekî Komîsyona Leşkerî ya Merkezî) û Serekwezîr Li Peng istîfa xwe bidin, b) weke ku li YKSS pêk hat bila li Çinê ji hilbijartin

çêbe, c) Bila ji xwendevanen re mafê avakirina komelê serbixwe bête dayîn, d) Bila ruşwetxwarin û suîstîmal ji ortê rabin.

Wisa xuya ye ku heya daxwazên xwendevanen bi cih neyên wê tevgera xwe bi gelek şiklî bidomin. Herçiqas hukumeta Çinê idara urfi ilan kir û berê leşkeran da Pekînê ji xwendevanen zû bi zû dev ji tevegrêñ xwe beranedan. Tevgera ku ji 70 saliya tevgera 4'ê Gulanê dest pê kir, heya guhertinê ber biçav çenebin dê dom bike.

Serekwezîr Li Peng û hin endamén KM ya PKÇ ku li dij reforman radiwestin, xwestin ku Ordiya Gel êrîş bike ser xwendevanen. Lî 7 general û bi hezaran mulazim li dij vê daxwazê rawestiyen û bi vê yekê ji piştgiriya xwe ji xwendevanen re nişan dan.

Di beyana xwe de gotin; "Ordiya Gel ji bo parastina gel e, ne ji bo kuştina wan e". Tewrê general û mulaziman di KM ya PKÇ'ê de tevlîheviyek peyda kir û biryara kongra awarte hat stendin. Li gor texmînan ne Deng Siyo Ping û ne ji Li Peng naxwazin xwe paşde vekşînin. Her wisa, li gor hin çavkaniyan, ew kesen terefdarên reforman ji ji ser wezîfîn xwe hattine bidûrxistin, yan ji girtine "hefsa malê".